

A-1328

INSTYTUT TURYSTYKI
ZAKŁAD NAUKOWO - BADAWCZY W KRAKOWIE

Z Y G M U N T K R U C Z E K

"KSZTAŁCENIE DLA TURYSTYKI
W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ".

Kraków, marzec 1993

INSTYTUT TURYSTYKI
ZAKŁAD NAUKOWO - BADAWCZY W KRAKOWIE

Z Y G M U N T K R U C Z E K

BIBLIOTEKA IT
A. M. P. 1993
Nowe-Badawcze

"KSZTAŁCENIE DLA TURYSTYKI
W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ".

Kraków, marzec 1993

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

A-1329

Praca wykonana na zlecenie Urzędu Kultury
Fizycznej i Turystyki,
Temat R.2.1/92

SPIS TREŚCI

	str
1. WPROWADZENIE.....	4
1.1. Cel i zakres badań.....	4
1.2. Metody badań, zespół badawczy.....	5
2. OCENA POTRZEB NA KSZTAŁCENIE I DOSKONALENIE KADR DLA TURYSTYKI W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ I CENTRALNEJ.....	7
2.1. Stan i prognoza rozwoju turystyki w krajach postkomunistycznych Europy.....	7
2.2. Szacunek wielkości rynku turystycznego w wybranych krajach Europy Wschodniej i Centralnej.....	11
2.3. Ocena potrzeb na kadre turystyczną.....	20
3. STAN EDUKACJI TURYSTYCZNEJ W WYBRANYCH KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ I CENTRALNEJ.....	22
A. Bułgaria.....	23
B. Czecho-Słowacja.....	30
C. Węgry.....	37
D. dawny ZSRR.....	44
3.1. Modele docelowe systemów edukacji turystycznej dla krajów postkomunistycznych.....	48
4. MIĘDZYNARODOWA WSPÓŁPRACA W DZIEDZINIE EDUKACJI TURYSTYCZNEJ.....	50
5. WNIOSKI.....	52
LITERATURA.....	58
A N E K S	
1. Sprawozdanie z konferencji "Kształcenie kadr dla turystyki w krajach Europy Wschodniej i Środkowej" Kraków 10-11.09.1992.....	61
2. Wzór kwestionariusza skierowanego do ekspertów.....	68
3. Programy nauczania na kierunkach turystycznych uczelni w wybranych krajach.....	70
4. Założenia Międzyuczelnianego Wydziału Turystyki w Krakowie.....	75
5. Projekt Międzynarodowej szkoły Turystycznej w Krakowie.....	80

WPROWADZENIE

Stabilny od czasów II wojny światowych rejon Europy Środkowej i Wschodniej w ciągu ostatnich kilku lat zmienił się diametralnie. Zmiany polityczne pociągnęły za sobą przeobrażenia społeczne i gospodarcze. Te ostatnie są jednak najwolniejsze.

Przemiany te m.in. wpłynęły i będą najprawdopodobniej wpływać nadal na rozwój turystyki w tym rejonie Europy. Ułatwienia paszportowe, przechodzenie do gospodarki wolnorynkowej, do politycznej i gospodarczej integracji z Europą Zachodnią powinny w najbliższym czasie zwiększyć ruch turystyczny między Wschodem a Zachodem Europy. Kraje Europy Wschodniej i Centralnej powinny być przygotowane na to, aby wykorzystać szansę, jaką dać może rozwój turystyki zarówno dla wzrostu dochodu narodowego, dla tworzenia nowych miejsc pracy, dla aktywizacji regionów i samorządów lokalnych, jak też szybkiego zintegrowania z Zachodem. Przede wszystkim należy oczekiwać wzrostu liczby przyjazdów turystów z krajów bałtyckich, Ukrainy, Białorusi, Rosji zarówno do Polski, Czech, Słowacji, Węgier jak i do krajów Europy Zachodniej. Z drugiej strony należy oczekiwać wzrostu zainteresowania krajami Europy Wschodniej ze strony turystów z krajów zachodnich, a także pozaeuropejskich (Przeclawski 1992).

O wykorzystaniu tej szansy zdecyduje w dużej mierze stan i jakość kadr turystycznych. Kraje Europy Środkowej i Wschodniej wymagają przede wszystkim pilnego opracowania i wprowadzania w życie systemu kształcenia kadr dla potrzeb turystyki tak na poziomie zawodowym, jak pół-wyższym i wyższym. Wymagają też systemu szybkiego doksztalcania kadr już zatrudnionych w turystyce.

1.1. Cel i zakres badań

Celem badań było zebranie informacji na temat obecnego i przewidywanego w najbliższej przyszłości rynku pracy w turystyce, systemu kształcenia kadr turystycznych w krajach Europy Wschodniej Centralnej. Pośrednim celem była analiza

potrzeb na wykwalifikowaną kadrę kierowniczą dla gospodarki turystycznej, administracji państwowej, organizacji społecznych oraz kadry nauczającej w różnego rodzaju szkołach turystycznych.

Innym celem badań było uzyskanie informacji o zainteresowaniu ofertą kształcenia kadr turystycznych dla Europy Wschodniej w ramach projektowanego specjalnego studium przeznaczonego dla kadry nauczającej i kierowniczej legitymującej się wykształceniem zawodowym. Studium takie oparte o kadrę specjalistów z Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej zamierzano uruchomić w Krakowie.

Zakres badań obejmował:

- rynek pracy w turystyce w państwach Europy Wschodniej (stan, wielkość, jakość, licencje),
- system kształcenia i doskonalenia w danych państwach, (szkoły, dyplomy, rozmieszczenie, rozmiary kształcenia)
- potrzeby w zakresie kształcenia, zainteresowanie Studium w Krakowie

1.2. Metody badań

Praca ma charakter ekspertyzy, a materiały zebrane zostały w oparciu o warsztat bardziej dziennikarski niż naukowy. Bazą wyjściową były informacje zawarte w literaturze fachowej, uzupełniane informacjami uzyskanymi w czasie wyjazdów oraz konferencji naukowej jaka została specjalnie zorganizowana we wrześniu 1992 w Krakowie dla potrzeb realizacji niniejszego tematu. Niestety - w konferencji wzięli udział przedstawiciele nielicznych tylko państw Europy Wschodniej i Centralnej (Białoruś, Bułgaria, Węgry); w drodze korespondencji otrzymaliśmy materiały z Czecho-Słowacji, oraz państw byłego Związku Radzieckiego.

Sporządzono w oparciu o posiadane informacje wykaz szkół wyższych i instytutów zajmujących się kształceniem kadr dla turystyki w krajach Europy Wschodniej. Wykaz ten aktualizowany i powiększany w czasie prowadzenia badań, posłużył do sporządzenia listy ekspertów, do których zwrócono się z prośbą o wypełnienie

ankiety. Rozesłany kwestionariusz do ośrodków akademickich w analizowanych krajach w zasadzie nie spełnił jednak pokładanych nadziei, uzyskaliśmy odpowiedź tylko z Bułgarii i Czecho-Słowacji.

Badania zostały przeprowadzone przez zespół pod kierunkiem dr Zygmunta Kruczka, w skład którego wchodzili pracownicy Katedry Turystyki AWF Kraków (Artur Kurek, Maciej Abram, Wiesław Alejziak) do sporządzenia raportu wykorzystano referaty Krzysztofa Przecławskiego, Liny Anastassova, Fiodora Soljanika z konferencji "Education of staff for tourism in East European Countries" jak miała miejsce w Krakowie 10 - 11 września 1992 r.

2. OCENA POTRZEB NA KSZTAŁCENIE I DOSKONALENIE KADR DLA TURYSTYKI W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ I CENTRALNEJ

Opinie ekspertów World Tourism Organisation i World Travel & Tourism Council wskazują na stale rosnącą rolę turystyki wśród gałęzi współczesnej gospodarki. Przewiduje się, że już wkrótce turystyka wyprzedzi przemysł telekomunikacyjny, samochodowy i naftowy. Wydatki na turystykę zajmują drugie miejsce w strukturze budżetów domowych, a co 14 pracownik na świecie zatrudniony jest w turystyce.

W Europie turystyka stanowi jedną z ważniejszych gałęzi gospodarki, a w wielu krajach jest dźwignią jej rozwoju. Na Europę przypada 63% międzynarodowego ruchu turystycznego i 50% wydatków międzynarodowych na turystykę. Razem z turystyką krajową daje to rocznie około 1 miliarda podróży w Europie. Wraz z wysokim poziomem wyjazdów turystycznych z Europy dało to podstawę do powstania "przemysłu turystycznego" skupiającego 6% wszystkich miejsc pracy i wytwarzającego około 6% dochodu narodowego brutto. Dominacja europejskiej turystyki wynika zarówno z atrakcyjności turystycznej Europy, jej dobrego zagospodarowania jak i współpracy wielu bogatych, sąsiadujących ze sobą krajów [11].

2.1. Stan i prognoza rozwoju turystyki w krajach postkomunistycznych Europy

Zmiany polityczne, społeczne i ekonomiczne jakie nastąpiły w bloku państw postkomunistycznych Europy Wschodniej w 1989 roku przyniosły wiele zmian w modelach podróżowania do i z Europy Wschodniej. Wśród mieszkańców Europy Wschodniej wzrosło zainteresowanie podróżowaniem na Zachód ograniczone do tej pory przez działania administracyjne i ich rządów.

W tym samym czasie wzrosło zainteresowanie mieszkańców Zachodu podróżowaniem do krajów Europy Wschodniej. Europa Wschodnia nie może być traktowana jako ujednolicony blok. Różne kraje w tej części Europy mają różny poziom rozwoju, charakteryzują się różnymi kulturami i dysponują różnymi warunkami rozwoju turystyki międzynarodowej.

Obserwacje dowodzą, że najbardziej podobną do standardów zachodnich gospodarkę turystyczną mają Węgry (Witt, 1989). Z drugiej strony - Rumunia nie przeszła jeszcze całkowicie przez swoje przemiany i ciągle jeszcze turystyka nie jest w tym kraju zjawiskiem priorytetowym. Jedynym krajem z bloku państw postkomunistycznych, który uplasował się w pierwszej czterdziestce krajów osiągających największe dochody z turystyki w 1989 roku były Węgry.

Państwa postkomunistyczne można podzielić na dwie grupy. Do pierwszej należą kraje, które interesują turystów ze względu na dobrą pogodę i dostępność do morza ("sun and sea"), tutaj zaliczono Bułgaria i Rumunia, a dane dotyczące ruchu turystycznego w tych krajach porównywane są do danych z Grecji i Hiszpanii. Drugą grupę stanowią kraje, w których przyciągają jeziora, góry i budowle historyczne; porównywane są tu dane z Czech, Słowacji, Węgier, Polski, krajów byłego ZSRR, Austrii i Francji.

Wg danych WTO turystyka w Bułgarii wzrastała równomiernie w latach 1986 - 89, wzrost ten wynosił 23%. W porównaniu z Grecją Bułgaria wypadła nawet bardziej korzystnie, tam wzrost wynosił tylko 16%, w Hiszpanii - 17%. Turystyka w Rumunii wykazała spadek w 1989 roku - różnica w porównaniu z rokiem 1986 wynosi tylko 9%.

Popularność jezior, gór i budowli historycznych w Europie Wschodniej wzrastała. Wzrost w przyjazdach między latami 1986 i 1989 w Czecho-Słowacji wynosi 51%, na Węgrzech - 34%, dla Polski - 32% i dla byłego ZSRR - 81%. Te dane porównywane są z danymi dla krajów zachodnich, tzn. z Austrią, gdzie wzrost ten wynosił 21% i z Francją, gdzie wzrost wynosił 20%.

Interesujące są analizy wpływów w mln dolarów z turystyki międzynarodowej w poszczególnych krajach Europy Wschodniej. Wg danych WTO we wszystkich krajach postsocjalistycznych razem wziętych wpływy z turystyki wynosiły 2,2 mld dolarów, gdy w samej Hiszpanii w 1989 roku - 16,2 mld, czyli 7 razy więcej niż we wszystkich krajach postsocjalistycznych.

Istnieje duże zróżnicowanie poziomu ważności turystyki w poszczególnych krajach postsocjalistycznych. Istnieje wiele czynników wpływających na ruch turystyczny takich jak koszty podróży, koszty ponoszone przez podróżujących na miejscu wypoczynku, duży wpływ mają wydarzenia polityczne.

Kraje Europy Wschodniej mają wiele atrakcji związanych z naturalnymi zasobami, jak np. niezniszczony krajobraz - lasy, jeziora, góry, plaże, piękne miasta, miejsca historyczne, centra kultury z muzeami, galeriami. Zachodnie kraje również mogą być zainteresowane niskimi cenami w większości tych krajów, a także tym, że tereny turystyczne w Europie Wschodniej mogą być trochę mniej zatłoczone niż na zachodzie Europy.

Ogromne społeczności migracyjne na zachodzie, głównie w Stanach Zjednoczonych mogą być potencjalnym źródłem turystów zmierzających do Europy Wschodniej. Odwiedzający rodziny czy znajomych we Wschodniej Europie mogą chcieć też dotrzeć do swoich korzeni, do miejsc, skąd pochodzili ich przodkowie - to tworzy językowe, kulturowe i historyczne połączenia z Europą Wschodnią. Istnieją różne problemy które wpływają na wzrost turystyki w Europie Wschodniej. W wielu krajach polityczny niepokój i ewidentne restrykcje podróżnicze ciągle jeszcze istnieją (Jugosławia, kraje byłego ZSRR).

Infrastruktura jest tu właściwie nieadekwatna do standardów zachodnich a jakość usług turystycznych słaba. ograniczone są również możliwości kształcenia dla kadry zatrudnionej w turystyce.

Atrakcyjność krajów Europy Wschodniej dla turystów zachodnich bardzo wzrosła w ostatnich kilku latach, jest to rezultat głównych politycznych zmian, które miały miejsce. Europa Wschodnia jest jeszcze ciągle nie odkryta przez zachód i jest czymś nowym, ekscytującym. Jednak istnieją pewne przeciwności rozwoju turystyki w Europie Wschodniej, tak jak - niewłaściwy poziom infrastruktury, niewłaściwa jakość świadczeń jeśli chodzi o zakwaterowanie i w ogóle produkt turystyczny.

Lepsze wykształcenie, wejście kapitału zachodniego do tych krajach a także zmiany w marketingu mogłyby wpłynąć na zwiększenie czy wręcz pokazanie atrakcji Europy Wschodniej pod kątem turystyki. Turystyka wyjazdowa z Europy Wschodniej na zachód również wzrosła. Główną formą tej turystyki są imprezy krótkie. Wizyty u przyjaciół czy rodziny. Natomiast jeśli chodzi o wyjazdy wakacyjne - nastawione są na tanie zakwaterowanie, albo nawet spanie w samochodach czy autokarach. Należy pamiętać, że kraje Europy Wschodniej są bardzo różne, szczególnie Bułgaria, Rumunia, Związek Radziecki są słabiej rozwinięte niż Czechy, Węgry czy Polska. Będzie to oczywiście miało duży wpływ w przyszłości na przyjmowanie turystów z Zachodu.

Wiele krajów wschodnio - i środkowo - europejskich charakteryzuje się podstawowymi brakami w infrastrukturze turystycznej. Mało jest hoteli, a jeszcze mniej hoteli dobrze funkcjonujących, mało jest miejsc gastronomicznych, zły jest stan dróg, źle funkcjonuje telekomunikacja i system bankowy. Osobną sprawą, która nas najbardziej interesuje, jest brak odpowiednio wykształconej kadry w turystyce (Przeclawski 1992).

Przygotowanie krajów Europy Środkowej i Wschodniej do rozwoju turystyki oznacza więc przede wszystkim potrzebę poprawy stanu infrastruktury, budowy hoteli i moteli, także tych małych, stosunkowo tanich typu "bed and breakfast", budowy dróg i parkingów, stworzenie zintegrowanego systemu komputerowego, poprawy jakości usług i dostosowania ich do standardów zachodnich, zorganizowania systemu łączności i bankowości. Istotne też wydaje się to, aby te przedsięwzięcia aktywizowały także ludność miejscową, pobudzały rozwój gospodarczy krajów, w których się dokonują. Jest sprawą szczególnej wagi, aby samorząd terytorialny, władze poszczególnych gmin i miast, zintegrowane były rozwojem turystyki i postrzegały rolę turystyki w całokształcie rozwoju społecznego i gospodarczego danego terenu.

Konieczna jest też nowoczesna promocja turystyki do krajów Europy Środkowej i Wschodniej. Wiele walorów turystycznych tego regionu pozostaje bowiem prawie zupełnie nieznanymi mieszkańcom Europy Zachodniej, nie mówiąc już o krajach pozaeuropejskich.

2.2. Szacunek wielkości rynku turystycznego w wybranych krajach Europy Centralnej i Wschodniej

Czechy i Słowacja

Wpływy z ruchu turystycznego stanowią w Czecho-Słowacji 0.25% dochodu narodowego, co w porównaniu z innymi krajami jest wielkością małą. Porównując ją z innymi składnikami dochodu narodowego, tego kraju, procentowy udział wpływów z turystyki jest ponad dziesięć razy mniejszy od udziału transportu i łączności; ponad dwadzieścia pięć razy mniejszy od udziału rolnictwa i leśnictwa; ponad czterdzieści razy mniejszy od udziału budownictwa w dochodzie narodowym brutto. Dowodzi to o marginalnym znaczeniu turystyki w tworzeniu dochodu narodowego w Czecho-Słowacji.

Udział wpływów dewizowych z turystyki w dochodzie narodowym brutto w wybranych krajach w 1989 (mln w USD)

kraje	Dochód narodowy brutto	wpływy z tury styki	%
	1	2	3
Czecho-Słowacja	123 113	307	0.25
Austria	131 899	7604	5.77
Finlandia	109 709	791	0.72
Holandia	237 415	2666	1.12
Polska	66 974	184	0.27
Rumunia	79 813	178	0.22
Węgry	27 078	827	3.05

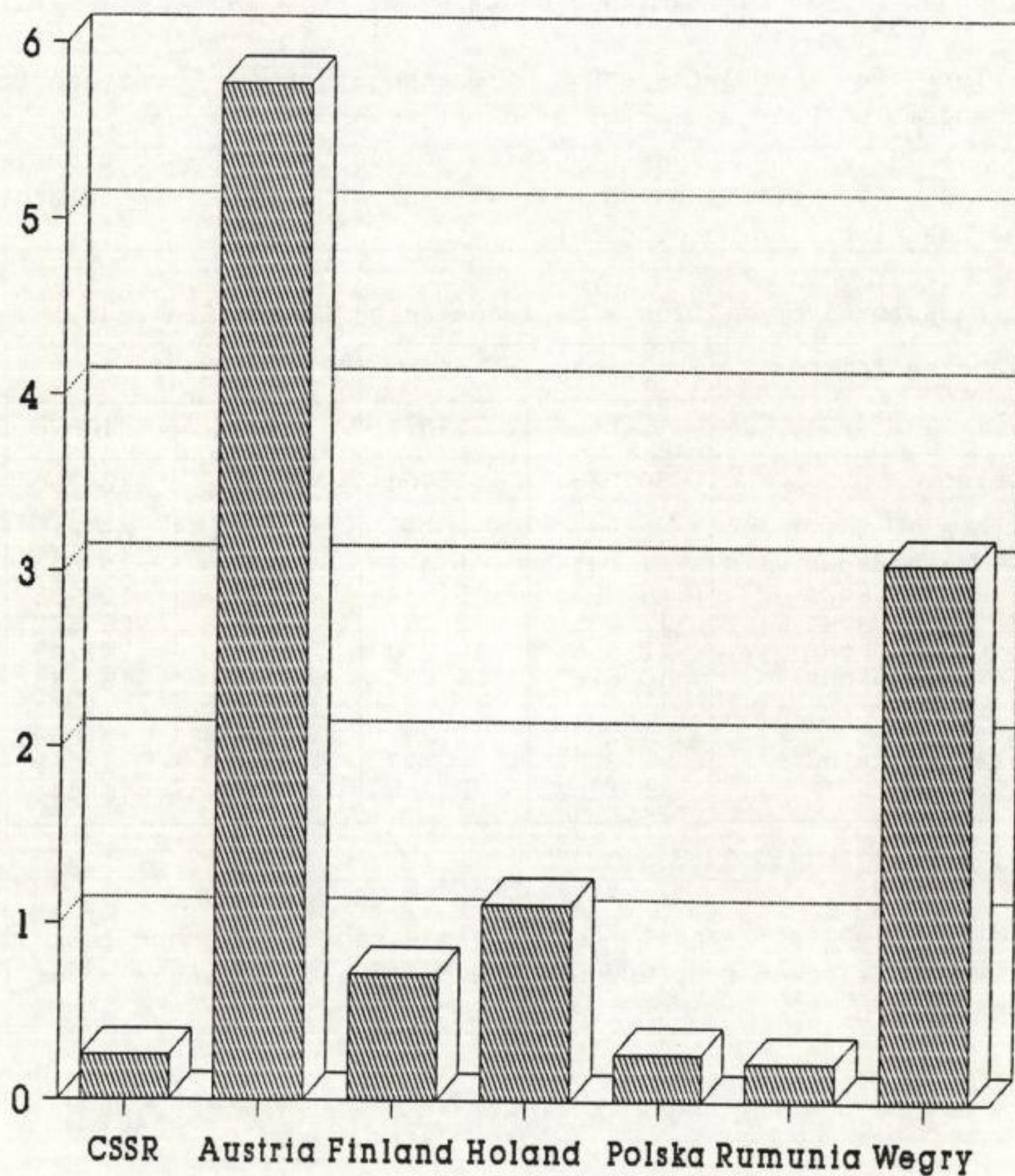
źródło: Rocznik GUS 1991, PC - Globe - 5.0

Przyjazdy do Czecho-Słowacji wg kwartałów i
środków transportu

wyszczególnienie	1986		1987		% 87-86
	liczba	%	liczba	%	
1	2	3	4	5	6
ogółem	19030469	100	21756306	100	14.3
1. kwartał	2241228	11.75	2421415	11.13	8.0
2. kwartał	3641031	19.09	4687730	21.55	28.7
3. kwartał	8745794	45.84	9733624	44.74	11.3
4. kwartał	4449519	23.32	4913537	22.58	10.4
środek transportu					
samolot	353473	1.85	390570	1.65	10.5
drogowe środki trans	13794145	72.31	17572693	74.36	27.4
kolej	4881586	25.59	5621029	23.79	15.1
drogi wodne	48371	0.25	47689	0.20	- 1.4
udzielone noclegi wg rodzajów bazy ogółem	3543519	100	3821533	100	7.8
hotele	2397354	67.65	2577617	67.45	7.5
5 - gwiazdkowe	115906	3.27	131428	3.45	13.8
4 - gwiazdkowe	489299	13.81	582443	15.24	19.0
3 - gwiazdkowe	977165	27.58	1027005	26.87	5.1
2 - gwiazdkowe	585637	16.53	649767	17.00	11.0
1 - gwiazdkowe	229347	6.47	186474	4.88	-18.7
motele	78769	2.22	90099	2.36	14.4
hotel/bungalow	14386	0.41	16547	0.43	15.0
kampingi - miejsca	588303	16.60	651818	17.06	10.8
pozostałe	1488440	42.01	1591274	41.64	19.7

źródło: Rocznik WTO 1988

UDZIAL TURYSTYKI W GNP w 1989 r. w wybranych krajach Europy

 % wpływów z tur.

Powyższa tabela przedstawia liczbę osób przyjeżdżających do Czecho-Słowacji, porównując dwa lata (1986 i 1987 rok) zauważa się, iż wielkość ta wzrosła średnio o 14.3%. Wzrost ten był widoczny w każdym kwartale, ale w kwietniu i czerwcu ten przyrost był największy. Mimo różnic w liczbie turystów odwiedzających Czechy i Słowację, zauważalna jest sezonowość w przyjazdach i nic nie wskazuje na zmianę.

Większość odwiedzających Czecho-Słowację przyjeżdża samochodem lub koleją, innymi środkami transportu przybywa około 2% turystów. Ponad połowa turystów nocuje w hotelach, głównie trzy i mniej gwiazdkowych; w mniejszym stopniu w motelach, bungalowach, czy na kempingach.

Liczba pokoi oraz łóżek w bazie otwartej Czecho-Słowacji

wyszczególnienie	liczba pokoi.		liczba łóżek	
	1986	1987	1986	1987
ogółem	50 035	47 964	124 405	118 700
hotele	41 731	40 637	100 305	97 760
5 - gwiazdkowe	1 041	1 013	2 102	2 006
4 - gwiazdkowe	4 993	5 632	11 167	12 933
3 - gwiazdkowe	12 465	12 297	29 198	28 532
2 - gwiazdkowe	12 656	12 230	30 384	29 243
1 - gwiazdkowe	10 576	9 465	27 454	15 046
motele	1 297	1 297	3 164	3 039
hotel/bungalow	871	797	2 700	2 460
pozostałe	6 136	5 264	18 236	15 441

źródło: Rocznik WTO 1988

Mimo wyraźnego wzrostu przyjeżdżających do Czecho-Słowacji oraz korzystających z usług noclegowych to ogólna liczba pokoi i łóżek zmalała.

Z przedstawionych powyżej faktów można wyciągnąć wniosek, że wraz ze zmniejszeniem się liczby pokoi jak i łóżek w bazie noclegowej Czecho-Słowacji mogła nastąpić redukcja zatrudnienia w tej gałęzi "przemysłu turystycznego". Zwiększenie się liczby przyjeżdżających mogło za sobą pociągnąć wzrost zatrudnienia w bezpośredniej obsłudze ruchu turystycznego, zwłaszcza, że w analogicznym czasie więcej Czechów i Słowaków wyjechało z kraju. W Czecho-Słowacji zauważalna jest sezonowość w przyjazdach turystów, dlatego wydaje się logicznym twierdzenie, iż w sezonie, w czasie wzmożenia przyjazdów turystów, następuje zwiększenie zatrudnienia.

Tab 4. Turystyczne wyjazdy z Czechosłowacji

1986	1987
6 761 000	7 506 000

źródło: Rocznik WTO 1988

Reasumując, zwiększone zapotrzebowanie na nowe kadry w turystyce dotyczy w głównej mierze sezonowej kadry, w zdecydowanie mniejszym stopniu pracowników wysoko kwalifikowanych do obsługi przyjazdowego i wyjazdowego ruchu turystycznego. Liczba określająca to zapotrzebowanie jest o wiele mniejsza niż procentowy wzrost odwiedzających Czecho-Słowację, jak i czeskich i słowackich turystów.

Węgry

Węgry są krajem mającym bardzo dobrze rozwiniętą turystykę krajową i zagraniczną. W ciągu ostatnich piętnastu lat udział ludności Węgier w turystyce wzrósł dwukrotnie. Spośród różnych form turystyki największy przyrost wykazały wyjazdy zagraniczne.

Udziału ludności Węgier w ruchu turystycznym
(w mln noclegów)

Forma turystyki	1970	1985	1986
Komercyjna	9,1	13,0	13,1
Socjalna	8,0	13,5	13,6
Młodzieżowa	2,2	4,5	4,5
Domy letniskowe	21,0	50,0	51,0
-----	-----	-----	-----
A. Razem w kraju	40,3	81,0	82,2
-----	-----	-----	-----
B. Wyjazdy zagraniczne	11,7	30,3	34,7
-----	-----	-----	-----
C. Wycieczki /w mln wyjazdów/	26,0	65,0	66,0
-----	-----	-----	-----
Ruch ogółem /A+B+C/	78,0	176,3	182,9
-----	-----	-----	-----
Wydatki za granicą /w miliardach Fr/	0,9	10,3	11,0

Źródło: Benke Gergely R. Karbuczky I., Dwojaka Rola Turystyki dla Stylu życia na Węgrzech, Problemy Turystyki nr 1, Instytut Turystyki, Warszawa 1989.

Ruch turystyczny z zagranicy wzrósł trzykrotnie i w rezultacie stanowi on ponad jedną trzecią całego ruchu turystycznego w kraju. W 1986 roku kraj liczący 10,6 mln mieszkańców przyjął 16,6 mln gości z zagranicy, a wyjazdów za granicę zanotowano 6,3 mln. Procesy rozwojowe i rozmiary turystyki na Węgrzech osiągnęły taki poziom, iż decydują o stylu i standartach życia wielkich rzesz ludności, zarówno turystów, jak i strony przyjmującej. Poprzez stopniowe ułatwianie podróży zagranicznych, w ciągu 15 lat ta forma turystyki zanotowała najszybszy wzrost. Węgrzy stali się znaczącym w skali międzynarodowej narodem podróżników.

Ruch turystyczny na Węgrzech /w mln/

Forma turystyki	1970	1985	1986
A. Liczba udzielonych noclegów			
Węgrom	40,3	81,0	82,2
cudzoziemcom	20,4	70,0	70,5
Razem	60,7	151,0	152,7
-----	-----	-----	-----
Udział turystów zagranicznych %	33,6	46,4	46,2
-----	-----	-----	-----
B. Tranzyty i wycieczki			
Węgrzy	26,0	65,0	66,0
cudzoziemcy	2,3	5,1	6,0
Razem	28,3	70,1	72,0
-----	-----	-----	-----
Udział turystów zagranicznych %	8,1	7,3	8,3
-----	-----	-----	-----
A+B Ruch ogółem			
Węgrzy	66,3	146,0	148,2
cudzoziemcy	22,7	75,1	76,5
Razem	89,0	221,1	224,7
Forma turystyki	1970	1985	1986
-----	-----	-----	-----
Udział turystów zagranicznych %	25,5	34,0	34,0
-----	-----	-----	-----
Wydatki turystów zagranicznych % (mld Fr)	2,2	25,3	27,9

Zródło: Benke Gergely R. Karbuczky I., Dwojaka Rola Turystyki dla stylu życia na Węgrzech, op. cit.

Turystyka stała się ważną gałęzią przemysłu na Węgrzech. Wpływy z ruchu turystycznego stanowią na Węgrzech 3,05 % dochodu narodowego, co w porównaniu z innymi krajami jest wielkością znaczną.

Dawny ZSRR

System organizacji turystyki i wypoczynku w byłym ZSRR dzielił się na podsystemy :

1. wypoczynek z profilaktyką i leczeniem
2. wypoczynek regeneracyjno-zdrowotny (bez leczenia)
3. aktywny wypoczynek (turystyka)

System zorganizowanego wypoczynku w b.ZSRR

Podsystem wypoczynku profilaktyczno leczniczego

sanatoria
i pensjonaty
lecznicze

sanatoria i
prewentoria

polikliniki w
kurortach

Podsystem wypoczynku regeneracyjnego (bez leczenia)

domy i pensjonaty
wypoczynkowe

bazy wypoczynkowe

domy rybaków i myśliwych
daczki i domy letniskowe
szkolne i pionierskie
obozy i kolonie

Podsystem aktywnego wypoczynku (turystyka)

kempingi, pola
namiotowe
bazy turystyczne
hotele, kompleksy

bazy turystyczno-
wycieczkowe

Ośrodki sportowe
i rekreacyjne
obozy pracy i
wypoczynku

W 1985 roku w ZSRR w obiektach wypoczynkowych przygotowano 2.405 tys. miejsc noclegowych w 15.575 obiektach wczasowo-wypoczynkowych i sanatoriach, z tego w obiektach turystycznych (hotele i bazy turystyczne) - 394 tys. miejsc. Oprócz tego funkcjonowało 2,6 tys. ośrodków wypoczynku weekendowego mających 181 tys. miejsc.

W jednym miejscu podaje się, że w 1986 roku w imprezach turystycznych uczestniczyło 40,3 mln. turystów i 219,3 mln. wycieczkowiczów. W innym z kolei, że łącznie w różnych formach turystyki uczestniczyło około 65 mln. ludzi. w tym 48 mln. w wypoczynku długoterminowym (bez weekendów) w tym 80% po niższych cenach (od 30 - 50% ceny), 7 mln. w weekendowym, 10 mln. na wycieczkach turystycznych 209 mln. uczestniczyło w wycieczkach, 29 mln. dzieci i młodzieży w wypoczynku letnim. Osobno rejestruje się turystykę w MON. Dysponuje on ponad 30 centralnymi obiektami na 10 tys. miejsc, w których co roku wypoczywa ponad 5 mln. osób.

Organizacja turystyki i wypoczynku zajmowała się wiele instytucji państwowych i społecznych. niezależnie od siebie. Działalność koordynowana była przez Wszechzwiązkowy Centralny Związek Turystyki i Wycieczek. W 1986 roku działało 950 biur podróży, z ich usług korzystało ok. 17 mln. osób. W turystyce zagranicznej uczestniczyło "setki tysięcy osób" w tym 90 % do b.krajów socjalistycznych: 50% stanowili robotnicy. Podróżowali po 250 (marszrutach) trasach w 40 krajach świata.

Dla turystów zagranicznych przygotowano 70 tras pozwalających na zwiedzenie 108 miast b.ZSRR. Nadaje się dla turystyki zagranicznej przyjazdowej ok. 500 obiektów. W okresie 1975-80 b.ZSRR odwiedziło 25 mln. turystów z 162 krajów (14 mln. z krajów socjalist. i 11 mln. z kapital.) czyli 5 mln. rocznie, zaś za granicę wyjeżdżało 19 mln. Rosjan czyli 3,6 mln. rocznie.

2.3. Ocena potrzeb na kadrę turystyczną

Kształcenie kadr dla turystyki musi odpowiadać potrzebom turystycznego rynku pracy. Przeprowadzone badania w Holandii [8] jak i w Polsce [9] dowodzą, że dla pracowników z wykształceniem wyższym rynek ten jest stosunkowo najmniej. Próby ograniczenia przez rząd wsparcia dla kształcenia o profilu zawodowym doprowadziło w Holandii do konkutowania ze sobą szkół publicznych, prywatnych i wyznaniowych, kuszących młodych ludzi zatrudnieniem w turystyce - zawodem postrzeganym jako nader atrakcyjny. W Holandii sytuacja jest ekstremalna - ocenia się, że na każde dwie osoby zatrudnione w holenderskim przemyśle, jedna jest przeszkolona w dziedzinie turystyki, na 1 tys. miejsc pracy w branży turystycznej przypada 10 000 osób kończących edukację turystyczną [Holloway Ch. 1992].

Rozwój kształcenia dla przemysłu turystycznego w Europie Wschodniej może być oparty na pomocy Zachodu. Kształcenie dla managementu, które w tej chwili w Europie Wschodniej nie istnieje powinno odegrać rolę najważniejszą. Ważne jest też kształcenie w zakresie ekonomii, aby zmienić rynek ekonomiczny w tych krajach, a także bardzo ważne jest kształcenie w językach obcych. Istnieje też niewielka wiedza na temat przemysłu turystycznego - jak współpracować z partnerami zagranicznymi, biurami podróży, touroperatorami, a także jeżeli chodzi o kształcenie kadry dla zarządzania.

Gołembski w 1991 roku rozważa potrzeby kształcenia turystycznego w bloku krajów postkomunistycznych ze specjalnym odniesieniem do Polski. Szczególny nacisk kładzie się na zmiany w systemie kształcenia wynikające z ostatnich zmian politycznych i ekonomicznych, a także określa główny problem w kształceniu turystycznym jako brak wiedzy i doświadczenia w nauczaniu kadry, w odniesieniu do marketingu, rynku ekonomicznego, języków zachodnich. Gołembski sugeruje współpracę w poszczególnych dziedzinach z zachodnimi instytucjami kształcącymi, zaangażowanymi w turystykę i w punktach wymienia takie elementy:

1. należy ściągnąć z zachodu aktualnie nowoczesne materiały dotyczące odpowiedniego, właściwego programu kursów,

2. doświadczona kadra z wyższych szkół turystycznych zachodnich powinna być zaangażowana w organizowanie nowych kursów w Europie Wschodniej, szczególnie w tej części początkowej,

3. kadra, szczególnie młodzi pracownicy z uniwersytetów i innych szkół Europy Wschodniej powinni być wysyłani do odpowiednich instytucji w Europie Zachodniej na staże zawodowe.

3. STAN EDUKACJI TURYSTYCZNEJ W WYBRANYCH KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ I CENTRALNEJ

Turystyka w krajach rozwiniętych gospodarczo stworzyła potężny rynek pracy, dynamicznie się rozwijający i tworzący zapotrzebowanie na odpowiednio przygotowane kadry do pracy w usługach turystycznych. Tendencja rozwojowa turystyki i zarazem turystycznego rynku pracy tworzy duży popyt na różne formy edukacji odpowiednich dla niej kadr. W ślad za tą tendencją obserwujemy szybki rozwój szkolnictwa turystycznego tak zawodowego jak i na poziomie uniwersyteckim.

W ostatniej dekadzie obserwujemy na świecie, a szczególnie w Europie szybki rozwój wyższego szkolnictwa turystycznego. Gdy na początku lat siedemdziesiątych tylko garstka uczelni oferowała zdobycie kwalifikacji związanych z turystyką, obecnie mamy ponad 500 uniwersytetów, politechnik czy akademii oferujących 20 000 studentom możliwość zdobycia wiedzy praktycznej i teoretycznej potrzebnej do pracy w tym sektorze. Powstało wiele ośrodków kształcących kadry dla turystyki zorganizowanych na różnych zasadach. Wykształcił się pełny wachlarz studiów - od kursów przyuczających do studiów magisterskich i doktorskich [Kruczek Z. 1992].

Najlepiej rozwinięte szkolnictwo turystyczne jest w Wielkiej Brytanii (400 szkół, 5 tys. studentów), Niemczech i Holandii. W innych krajach EWG trwają wciąż przekształcenia i poszukiwania optymalnego modelu kształcenia turystycznego. Dotąd nie ma wyższych szkół państwowych uczących turystyki w Irlandii, Włoszech, Grecji a kształcenie tutaj jest zdominowane przez szkoły pomaturalne, w Hiszpanii rząd nie uznaje turystyki za dziedziny umożliwiającej zdobycie stopnia naukowego.

Odmienne kształtuje się sytuacja w krajach Europy Centralnej i Wschodniej (postkomunistycznych). Kształcenie kadr dla turystyki tak pod względem ilościowym jak i jakościowym ustępuje tu poziomowi zachodnioeuropejskiemu. Można sądzić na podstawie przeprowadzonego rekonesansu, że sytuacja na Węgrzech, w Polsce i Czechach oraz na Słowacji jest stosunkowo lepsza niż w pozostałych krajach tego regionu. Istnieje tu zorganizowane szkolnictwo turystyczne na poziomie zawodowym i wyższym, dokonują

się również w większości uczelni przekształcenia programowe zmierzające do dopasowania ich do wymogów europejskiego rynku turystycznego. W tych krajach najbardziej zaawansowanych w przejściu do gospodarki rynkowej są największe szanse na wyrównanie poziomu edukacji do standardu zachodnioeuropejskiego.

Wśród pozostałych krajów postkomunistycznych najbardziej zaawansowana w procesie przemian szkolnictwa turystycznego wydaje się być Bułgaria, najtrudniejsza sytuacja ma miejsce natomiast w Rumunii i krajach byłego Związku Radzieckiego. W tym ostatnim wypadku, niestety sytuacja polityczna oraz głęboki kryzys gospodarczy utrudniają przebudowę systemu kształcenia. Pierwsze kroki w kierunku tworzenia zawodowego szkolnictwa turystycznego zrobiła Ukraina otwierając Szkołę Hotelarską w Kijowie, Białoruś poprzez działanie Instytutu Turystyki w Mińsku a Rosja poprzez współpracę z Greckim Instytutem Turystyki.

A. BUŁGARIA

Rozwój turystyki wymagał przygotowania wysoko kwalifikowanych kadr z wyższym wykształceniem. Kształcenie takie rozpoczęto w 1965 r. w Wyższym Instytucie Ekonomicznym w Warnie w zakresie ekonomiki i organizacji turystyki, a od 1967 r. w zakresie geografii na Uniwersytecie Sofijskim. Specjalistów od turystyki przygotowuje także Wyższy Instytut Kultury Fizycznej oraz dwie szkoły typu półwyższego: w Burgas i Warnie.

Przejście ze starego systemu rozdzielczego do gospodarki rynkowej wymaga nowych form i wielkich zmian w dziedzinie kształcenia i szkolenia kadry kierowniczej w przemyśle turystycznym i hotelarskim. Zdaniem L. Anastassovej [1] zmiany te w Bułgarii winny iść w następujących kierunkach:

- zmiany w programach nauczania i szkolenia: zrezygnowanie z niektórych przedmiotów, wprowadzanie nowych,
- zmiany w treści materiałów dydaktycznych (wykłady, podręczniki, itd.) uwzględniające nowe osiągnięcia nauki i praktyki w krajach rozwiniętych,

- zmiany w zastosowaniu różnych kierunków nauczania w szkoleniu, a także zmiany w sposobie myślenia i kwalifikacjach nauczycieli.

W roku 1973 na Wydziale Geologiczno-Geograficznym Uniwersytetu Sofijskiego powołano samodzielną Katedrę Geografii Turyzmu, która prowadzi specjalizacyjne studia w zakresie geografii turystyki. Studia te ukończyło ponad 350 osób, w tym 80 cudzoziemców, głównie z krajów rozwijających się. W 1990 r. studiowało tu około 90 cudzoziemców i 50 studentów bułgarskich.

Studenci bułgarscy rozpoczynają specjalizację o nazwie "Terytorialna organizacja turystyki i wypoczynku" na początku trzeciego roku studiów geograficznych, co umożliwia im zdobycie wiedzy uprawniającej zarówno do pracy w turystyce, jak i w szkołach średnich jako nauczyciele geografii. Kształcenie studentów oparte zostało na wspólnej podstawie, którą tworzą dyscypliny geograficzne zarówno z zakresu geografii fizycznej, jak i społeczno-ekonomicznej. Podstawowa wiedza geograficzna stanowi główny trzon programowy pierwszych dwóch lat studiów.

Kształcenie specjalizacyjne obejmuje dwie grupy dyscyplin. Są to specjalistyczne przedmioty geograficzne oraz inne, niegeograficzne. Te pierwsze obejmują wiedzę o zasobach turystycznych, regionalizacjach turystycznych oraz metodach badawczych. Wiedza ta umożliwia przyszłym absolwentom udział m.in. w pracach planistycznych.

Przedmioty niegeograficzne obejmują szeroki wachlarz wiedzy, ze znacznym jednak ukierunkowaniem na problematykę ekonomiczną. Część przedmiotów niegeograficznych pozostaje do wyboru studentów. Studenci bułgarscy studiują również dyscypliny pedagogiczne i odbywają praktyki w szkołach średnich.

Kształcenie uzupełnione jest praktykami specjalizacyjnymi w przedsiębiorstwach turystycznych i wypoczynkowych (po trzecim i czwartym roku studiów), a studia kończą się pracą dyplomową.

Katedra Geografii Turyzmu Uniwersytetu Sofijskiego nie jest wyłącznym realizatorem programu studiów, ale głównie jego organizatorem, co łączy się z interdyscyplinarnością tych studiów. Pracownicy katedry wykładają dyscypliny geograficzne i niektóre pokrewne, pozostałe przedmioty realizują pracownicy innych katedr i wydziałów Uniwersytetu Sofijskiego, a także innych uczelni i instytutów, jak również pracownicy praktyki turystycznej.

Wykształcenie specjalistyczne z geografii turystyki umożliwia absolwentom Uniwersytetu Sofijskiego podjęcie pracy w charakterze kwalifikowanych przewodników, organizatorów turystyki, informatorów, animatorów, organizatorów spotkań kongresowych, specjalistów od propagandy i reklamy, planowania turystycznego, pracowników naukowych, nauczycieli szkół średnich itp. Około 90% absolwentów omawianej specjalizacji pracuje obecnie w turystyce i wypoczynku. Programy kształcenia w zakresie turystyki uległy na Uniwersytecie Sofijskim ewolucji, wraz z rozwojem i potrzebami rozwijającej się gospodarki turystycznej. Wydłużył się też czas nauki z 4 do 5 lat, a także zwiększyła się interdyscyplinarność programów nauczania, co szczególnie wyraźnie można zaobserwować w programach studiów dla cudzoziemców.

Nowe prądy, jakie obserwuje się ostatnio w zakresie wypoczynku, a zwłaszcza konieczności indywidualizacji w podejściu do turystów, wymagają jeszcze większej interdyscyplinarności w przygotowaniu specjalistów z tego zakresu. Sytuacja ta zdaniem autorów skłania do uruchomienia na Uniwersytecie Sofijskim interdyscyplinarnej specjalizacji w zakresie turystyki i wypoczynku. Może ona funkcjonować jako druga specjalizacja dla studentów różnych wydziałów lub jako specjalizacja po ukończeniu studiów. W taki sposób może nastąpić przygotowanie specjalistów z wyższym wykształceniem z różnych specjalności, którzy będą mieli niezbędne przygotowanie do pracy w turystyce.

Drugą po Uniwersytecie w Sofi placówką dydaktyczną jest Instytut Turystyki w Burgas (Bułgaria). Jest on na etapie wielkich przemian które mają zapewnić nowoczesną edukację w

dziedzinie turystyki i zarządzania hotelowego i restauracyjnego oraz szkolenie dyrektorów dla przemysłu turystycznego na średnim poziomie. Jest to wyższa szkoła zawodowa oferująca oprócz 6 - semestralnych studiów krótko- i długoterminowe kursy dla dyrektorów na różne tematy i zagadnienia, a także w różnych językach, trwające od jednego tygodnia do 6 miesięcy.

W ostatnich latach miały miejsce zasadnicze zmiany w programach nauczania oraz treściach materiałów dydaktycznych. Instytut podpisał 3-letni kontrakt z Wydziałem Zarządzania Hotelowego i Restauracyjnego w Politechnice Oxfordzkiej. Celem tego projektu jest udoskonalenie kształcenia i szkolenia w dziedzinie zarządzania, a szczególnie zarządzania ludzkimi zasobami. Pierwszy etap tego wspólnego projektu już wszedł w życie i obejmuje badania potrzeb na szkolenie bułgarskich dyrektorów hoteli w całym kraju. Metodą zbierania danych jest ankieta, na podstawie której uzyskane informacje posłużą do przygotowania szerokiego zakresu krótko- i długoterminowych kursów związanych tematycznie z najważniejszymi problemami na jakie napotykają teraz bułgarscy dyrektorzy.

Niektóre z kursów będą prowadzone przez brytyjskich wykładowców z Wydziału Zarządzania Hotelowego i Restauracyjnego, inne przez bułgarskich nauczycieli. Wyniki ankiety będą również wykorzystywane do przygotowania nowych programów i przedmiotów nauczania w Instytucie. W ramach tego projektu Instytut otrzyma różnorodne wyposażenie audio-wizualne, kasety video, rzutniki, filmy, itp. Nadrzędnym celem projektu jest umożliwienie szkoleniowcom w dziedzinie zarządzania identyfikowania i nabywania zdolności, wiedzy i postaw właściwych dyrektorom, którzy będą działać w nowym środowisku - w warunkach gospodarki rynkowej.

Trzecim sposobem zbierania informacji i przeprowadzania niezbędnych przesunień w programach szkoleniowych i programach nauczania jest uzyskiwanie opinii od studentów o różnych aspektach edukacji turystycznej w Instytucie. Na zakończenie roku szkolnego w latach 1991 i 1992 przeprowadzono badania ankietowe wśród kończących program studentów; pytano ich o

motywację studiowania, ocenę programów szkoleniowych, opinie i zalecenia co do treści materiałów szkoleniowych i zastosowanych form nauczania w czasie całego kursu.

Wyniki badań wraz z informacją na temat potrzeb szkoleniowych czynnych zawodowo dyrektorów posłużyły do stworzenia nowego programu i nowych przedmiotów oraz ulepszenia organizacji procesu nauczania. W ten sposób Instytut udoskonalił swoją ofertę i stanął się konkurencyjny wobec innych instytucji w Bułgarii, które proponują podobne szkolenie.

Ankieta objęła wszystkich absolwentów ostatnich dwóch lat, - razem 173 respondentów. Stopień odpowiedzi był bardzo wysoki - 97%, metodą zbierania danych był bezpośredni, indywidualny kwestionariusz. Zebrane dane wskazują, że podstawowymi motywami wyboru tych studiów dla prawie 40% studentów są preferencje dla stanowisk pracy w przemyśle turystycznym. Z drugiej strony 1/3 - 33,6% absolwentów wybrało ten kierunek studiów w związku z chęcią uczenia się języków obcych.

Na pytanie czy kształcenie i szkolenie w Instytucie odpowiada praktycznym potrzebom turystyki rozwijającej się w okresie przejściowym dążącym do gospodarki rynkowej odpowiedziano, że:

- całkowicie: 34,0%
- nie całkiem: 66,0%.

Szkolenie w Instytucie nie współgra z nowymi warunkami i potrzebami przemysłu turystycznego w obecnej mieszanej gospodarce naszego kraju.

Druga część ankiety dotyczy oceny przez studentów trzech kierunków szkolenia w Instytucie: zawodowego, języków obcych i nauk społecznych. Wyniki wskazują, że największa część 35,2% studentów nie jest całkowicie zadowolonych ze szkolenia zawodowego.

Ocena szkolenia przez absolwentów.

Kierunki szkolenia	zadowoleni %	niezadowoleni %	całkowita
1. szkolenie zawodowe	64,8	35,2	100
2. nauki społeczne	68,0	32,0	100
3. języki obce	79,2	20,8	100

Ogólne zalecenia dla edukacji w Instytucie Turystyki wynikające z badań to:

1. Treść materiałów nauczania musi ulec zmianie w kierunku ich ekonomizacji. Muszą one dostarczać najnowszej wiedzy - teorii i praktyki czerpanej z doświadczenia zachodnioeuropejskich krajów o rozwiniętej gospodarce rynkowej.

2. Program i przedmioty nauczania muszą być dostosowane do kształcenia ludzi dla nowej sytuacji ekonomicznej w naszym kraju. Wiele z najważniejszych problemów nie znajduje odzwierciedlenia w obecnych programach nauczania. W czasie praktyk szkoleniowych w przemyśle turystycznym absolwenci spotkali się z szerokim zakresem problemów i stosunkowo dobrze wiedzą co im będzie potrzebne w przyszłej pracy.

Absolwenci są zdania, że liczba ćwiczeń z geografii turystyki, psychologii społecznej, marketingu, animowania turystyki i ekonomiki nie jest wystarczająca. Około 30% studentów proponuje włączenie do programu kursu zarządzania ośrodkami wypoczynkowymi i czasem wolnym oraz kursu zachowania się konsumentów. Około 1/4 studentów zauważa, że w czasie praktyki ćwiczeniowej dla przewodników czas przeznaczony na odwiedzenie wszystkich zaplanowanych obiektów turystycznych jest bardzo krótki, co obniża jakość programu i rozczarowuje studentów.

Informacja ankietowa wyraźnie pokazuje, że studenci potrafią bardzo dobrze wypunktować obecne braki wiedzy oraz potrzeby szkoleniowe bułgarskich dyrektorów. Oni sami czują, że w tym momencie nie otrzymują w Instytucie wystarczającej wiedzy teoretycznej, ani praktycznych umiejętności niezbędnych dla dyrektorów średniego poziomu. Z tego powodu ponad połowa respondentów - 58,6% proponuje zmiany w stosunku pomiędzy poszczególnymi przedmiotami w programie. Są przekonani, że ćwiczeń z usług żywieniowych powinno być mniej, a więcej z zarządzania marketingowego, finansowej analizy i kontroli, programowania (komputery), psychologii społecznej i zarządzania ludzkimi zasobami.

Jeżeli chodzi o praktykę szkoleniową w przemyśle turystycznym, to większość studentów jest niezadowolona z tego, że czas praktyki w restauracji jest dłuższy od czasu praktyki w hotelu. Ponadto w czasie praktyki w restauracji pracują w większości tylko jako kelnerzy, a rzadko jako asystenci dyrektora. Ponad 60% studentów z obu specjalizacji proponuje wprowadzenie drugiego, zachodnioeuropejskiego języka jako przedmiotu obowiązkowego.

Ogólnie mówiąc, z informacji ankietowej wynika, że studenci mają więcej propozycji i uwag co do szkolenia zawodowego niż co do szkolenia języków obcych. Wymagania i oczekiwania związane ze szkoleniem zawodowym - technologicznymi i ekonomicznymi przedmiotami - są dużo większe w rezultacie przemian w systemie politycznym i ekonomicznym kraju stawiających nowe wymagania i wyzwania wykładowcom - pod względem materiałów nauczania oraz sposobów nauczania. Znalazło się również kilka propozycji pod adresem nauczania języków obcych. Prawie 70% absolwentów wolałoby:

1. zwiększyć ilość ćwiczeń w laboratoriach językowych,
2. położyć nacisk na słownictwo z zakresu turystyki w czasie ostatniego roku szkolnego w instytucie.

Jedno z pytań ankiety informowało o stopniu integracji szkolenia w zakresie języka obcego ze szkoleniem zawodowym: 64.4% studentów stwierdza, że nauka języka obcego powinna być bardziej powiązana ze szkoleniem zawodowym, poświęcając więcej uwagi słownictwu turystycznemu.

Opinie studentów na temat wykorzystania różnych form nauczania

Formy nauczania	za dużo %	wystarczająco %	nie- wystarczająco %	całkowita
1. wykłady	72,2	27,8	-	100
2. seminaria	6,4	69,0	24,6	100
3. ćwiczenia praktyczne	4,8	63,2	32,0	100
4. inne czynne formy	-	24,6	75,4	100

Dane zawarte w powyższej tabeli wyraźnie wskazują, że sami studenci czują potrzebę wykorzystania bardziej czynnych form nauczania w trakcie kształcenia. Ponad 70% podziela opinię o istnieniu zbyt wielu wykładów w czasie szkolenia.

Powinno powstać wiele różnych kursów dla dyrektorów hoteli i restauracji oraz kursów dla personelu wykonawczego w przemyśle turystycznym. Wyniki pilotażowych rozmów z dyrektorami usług turystycznych wskazują, że personel w pierwszym rzędzie potrzebuje wiedzy w zakresie zarządzania marketingowego, zarządzania finansowego, zarządzania ośrodkami wypoczynkowymi i czasem wolnym, sposobie przekazywania informacji oraz zarządzania ludzkimi zasobami.

B. CZECHY I SŁOWACJA

W Czechach i na Słowacji istnieją trzy poziomy nauczania: podstawowy, średni i wyższy.

Szkoła podstawowa jest obowiązkowa, trwa 8 lat, w 1991 tego typu szkół na terenie Czecho-Słowacji było 6206, uczęszczało do nich 1961742 uczniów, których uczyło 98038 nauczycieli, co daje 20 uczniów na jednego nauczającego.

Szkolnictwo średnie obejmuje szkoły ogólnokształcące i zawodowe, jest ich 1863, uczęszcza do nich 856971 uczniów uczonych przez 86885 nauczycieli; na jednego nauczyciela przypada 10 słuchaczy. Nauczanie w szkole średniej trwa 4 lata.

Szkolnictwo wyższe obejmuje 42 różnego typu szkoły wyższe, są to uniwersytety wielowydziałowe z takimi kierunkami, jak: nauki humanistyczne, społeczne, ścisłe i przyrodnicze, medycyna, farmacja, stomatologia i pedagogika, a także wyższe szkoły techniczne (politechniki) z kierunkami technicznymi i rolniczymi oraz wyższe szkoły ekonomiczne i artystyczne.

Warunkiem wstępu na uczelnię jest posiadanie świadectwa dojrzałości lub świadectwa ukończenia szkoły średniej oraz zdanie egzaminu wstępnego. Kandydat na studia wyższe zdaje egzamin wstępny z reguły z dwóch różnych przedmiotów w zależności od wybranego kierunku. Przy kwalifikowaniu na studia bierze się pod uwagę wyniki w nauce uzyskane w szkole średniej.

Postępowanie kwalifikacyjne jest niezbędne ze względu na ograniczoną liczbę miejsc w szkołach wyższych. Liczba ta w każdym roku była określana w planie narodowym. Bez egzaminu wstępnego przyjmowani są na studia laureaci ogólnokrajowych konkursów wiedzy w określonych dyscyplinach oraz maturzyści wykazujący się najwyższymi ocenami z przedmiotów kierunkowych.

Studia wyższe są zorganizowane w formie studiów stacjonarnych oraz studiów dla pracujących - zaocznych i wieczorowych. Programy i plany kształcenia, a także czas trwania studiów są jednakowe na tych samych kierunkach studiów w różnych szkołach. Obok wyższych szkół świeckich funkcjonuje też 6 wydziałów teologicznych - 2 katolickie, 3 ewangelickie oraz 1 ortodoksyjny (prawosławny). Na wszystkich uczelniach studiuje 143 866 studentów, których naucza 25350 nauczycieli akademickich; 6 słuchaczy przypada na jednego nauczyciela.

Kolejnym etapem studiów po uzyskaniu dyplomu ukończenia studiów wyższych stopnia podstawowego są studia podyplomowe, realizowane bądź w formie studiów doktoranckich prowadzonych do uzyskania stopnia naukowego kandydata nauk, bądź w innych formach, które mogłyby służyć pogłębieniu specjalizacji w danej dziedzinie lub podnoszeniu czy także uzyskaniu nowych kwalifikacji.

Szkolnictwo od podstawowego do wyższego podporządkowane jest Ministerstwu Oświaty (oddzielnemu dla Czech i Słowacji). Szkoły w tym kraju są państwowe, kształcenie jest bezpłatne i odbywa się w języku czeskim bądź słowackim, jedynie prace doktorskie mogą być broniące w innych językach.

System kształcenia kadr dla turystyki

Szkolnictwo turystyczne na terenie Czecho-Słowacji zależało od danego kraju związkowego, inaczej było zorganizowane w Czechach, a inaczej na terenie Słowacji. Brak było jednej szkoły, jednej uczelni mającej swoje wydziały w Czechach i na Słowacji.

W Czechach wyższe szkoły kształcące kadre dla potrzeb turystyki podporządkowane są dwu uniwersytetom: praskiemu i zachodnioczeskiemu z Pilzna. Uniwersytet Czeski kształci kadry turystyczne na dwu zamiejscowych wydziałach: Przedsiębiorczości i Handlu w Karwinie oraz Ekonomiki Socjalnej w Usti nad Łabą. W Karwinie kształci się kadry o specjalności ekonomicznej handlu i usług, marketingu i managementu w handlu, usługach; ekonomice ruchu turystycznego. W Usti nad Łabą kształci się ekonomistów przedsiębiorstw, managerów kurortów.

Zachodnioczeski Uniwersytet w Pilźnie kształci przyszłe kadry turystyczne na trzech wydziałach w tym na dwu zamiejscowych. Wydział Ekonomiczny z Pilzna poza dziennymi studiami magisterskimi kształci studentów na studiach zaocznych (w tych samych specjalnościach co i na w/w), prowadząc zajęcia z ekonomiki ruchu turystycznego, ekonomiki i organizacji kurortów, finansów, ekonomiki handlu i usług. Wydziały zamiejscowe to

Wydział Technologii Przekazu Informacji z Hradec Kralove, gdzie kształceni są managerowie czasu wolnego i rekreacji, oraz Wydział Administracji Terytorialnej, gdzie m. in. prowadzone są zajęcia z bloku przedmiotów mawianego: kierowanie ruchem turystycznym.

Poza tymi uczelniami przygotowującymi pracowników do pracy w branży turystycznej istnieje jedna Prywatna Szkoła Ruchu Turystycznego w Rožňavie, odpowiadająca polskim szkołom pomaturalnym, gdzie zakres przedmiotów wykładanych w studium obejmuje przedmioty takie jak na uczelniach wyższych ale o poziomie odpowiadającym szkolnictwu pomaturalnemu.

Szkolnictwo turystyczne na Słowacji zorganizowane jest na dwu poziomach: średnim i wyższym, istnieje też możliwość dokończenia po skończeniu szkoły średniej w tzw. studium turystycznym. Średnie szkoły turystyczne znajdują się w: Pieszczanach, Preszowie, Kieżmaroku, Breźnie. Średnie szkoły turystyczne prowadzą naukę w dwu tzw. blokach. Jeden blok składa się z 3 lat drugi z 2. W czasie pierwszych 3 lat nauki uczniowie zdobywają wiedzę z zawodów: kucharz, kelner, bufetowy, itp; przez następne 2 lata zdobywa się wiedzę z zakresu hotelarstwa i obsługi ruchu turystycznego.

Istnieje też możliwość kontynuowania nauki po skończeniu średniej szkoły ogólnokształcącej w Hotelarskim Studium Pomaturalnym, w którym nauka trwa 2 lata. Takie szkoły znajdują się w: Bratysławie, Pieszczanach, Kieżmaroku i Bańskiej Bystrzycy. Pomiedzy szkolnictwem średnim pomaturalnym, a szkolnictwem wyższym brak jest powiązania. W dobie obecnej na Słowacji ma miejsce duża samodzielności szkół, wiele z nich organizuje bez porozumienia z kimkolwiek "kursy" nazywając je "szkołami biznesu i marketingu" w trakcie których słuchacze przygotowani są do pracy w turystyce.

Poziom wyższy reprezentowany jest przez jedną uczelnię - Wyższą Szkołę Ekonomiczną. Szkolenie kadr dla potrzeb turystyki odbywa się na dwu wydziałach: handlowym (organizacja w roku akademickim 1992\93 w Bratysławie) oraz na Wydziale Ekonomii

Usług i Ruchu Turystycznego w Bańskiej Bystrzycy. Wydział ten powstał 17 lutego 1977 r i jest jedyny w swoim rodzaju; zawiera 3 fakultety:

- 1) turystyczny (ruchu turystycznego) i menagersko-gastronomiczny,
- 2) ekonomia małego i średniego środowiska miejskiego,
- 3) ekonomia społecznych usług.

Szkolenie kadr dla turystyki realizowane jest tylko na 1 fakultetecie

Studia fakultetu turystycznego i managersko-gastronomicznego mają organizację dwustopniową. Pierwszy stopień (zasadnicze, podstawowe studia) stanowi ogólny ekonomiczny wachlarz przedmiotów - zawarty w 5 semestrach. Ważną część tego studium jest ekonomiczna i matematyczno-informatyczna grupa przedmiotów (matematyka, statystyka, prowadzenie ksiąg, informatyka), następnie księgowość, prawo, managerstwo i 2 języki obce.

Drugi stopień stanowią studia specjalistyczne. Do niego należą podwaliny ekonomii i zarządzania ruchu turystycznego oraz gastronomii, ekonomia produkcji, technologia, przedsiębiorczość, wiadomości z sądownictwa dotyczące odsługi ruchu turystycznego i gastronomii, etyka pracy managerskiej. Zdobywanie następnych specjalizacji umożliwiają bloki z przedmiotów nadobowiązkowych (fakultatywnych): managersko-hotelowy, manager biura podróży, gastronomiczno-managerski, managerstwo międzynarodowe obsługi ruchu turystycznego (turystyki), zarządzanie uzdrowiskami.

Pierwszy stopień studium kończy się egzaminem końcowym z ekonomii i przedmiotu fakultatywnego. Na studia specjalistyczne można się dostać gdy egzamin końcowy pierwszego stopnia zakończy się wynikiem "celujący" lub "bardzo dobry", a z przedmiotów stanowiących ciągłość nie można uzyskać oceny niższej niż "dobry". Poza studentami WSE fakultetu turystycznego i managersko - gastronomicznego, o przyjęcie mogą się ubiegać studenci i absolwenci innych uczelni, ale muszą spełnić takie same wymagania jak studenci WSE chcący się dostać na studia drugiego stopnia.

Studia specjalistyczne kończą się egzaminem państwowym z wybranego wachlarza przedmiotów i obroną pracy dyplomowej.

Absolwent tej szkoły uzyskuje tytuł akademicki "dyplomowanego inżyniera".

Przedmiotami studiów fakultetu turystycznego (ruchu turystycznego) i managersko - gastronomicznego są: ekonomia, matematyka, statystyka (statystyka produkcji, zakładu, eksploatacji), informatyka, skarbowość, księgowość i buchalteria, prawo, wprowadzenie w studia specjalistyczne, managerstwo, podstawy ruchu turystycznego i managerstwo gastronomii, ekonomika produkcji ruchu turystycznego i gastronomii, przedsiębiorstwo turystyczne i gastronomiczne, procesy informacyjne w turystyce i gastronomii, protokół towarzyski, dwa języki obce, seminarium specjalistyczne, seminarium dyplomowe, wybór bloków z wachlarza (1. managersko - hotelowy, 2. manager biura podróży, 3. uzdrowiska, kurorty, 4. managersko - gastronomiczny, 5. manager międzynarodowego ruchu turystycznego).

Obowiązkowymi przedmiotami fakultatywnymi są: filozofia, psychologia, socjologia; socjologia i psychologia ruchu turystycznego; projektowanie ruchu turystycznego- i gastronomii-kierunków, analiza regionalna i planowania przestrzennego ruchu turystycznego, międzynarodowe prawo i obrót pieniędzmi w ruchu turystycznym; badania rynku w turystyce, marketing w turystyce, reklama w turystyce, ekonomia i prowadzenie produkcji małych przedsiębiorstw, ekonomia i kierownictwo joint ventures; organizacja pracy managera.

Przedmioty nadobowiązkowe to : ekonomia środowiska życia, planowanie i prognozowanie, ekonometria i międzynarodowa ekonomia; trzeci język obcy; kultura fizyczna i sport.

Absolwenci zdobywają podczas studiów nie tylko teoretyczne wiadomości, ale także praktyczne umiejętności - poprzez rozwiązywanie konkretnych zadań w funkcjonujących zakładach i czynnych przedsiębiorstwach gastronomicznych i turystycznych. W ósmym semestrze studiów studenci odbywają pięć - miesięczną praktykę w zakładzie turystycznym lub gastronomicznym, uzależnionym od tematu pracy dyplomowej i indywidualnych zainteresowań.

Katedra organizuje kursy - stosownie do zapotrzebowania w ramach dalszego kształcenia. Kursy trwają przez 2 - 4 semestry i są opłacone. Zazwyczaj organizowane są jako kursy jednotygodniowe. Kursy te mają innowacyjny charakter i są przeznaczone dla absolwentów szkół wyższych. W roku akademickim 1990/91 zorganizowano kurs "Przedsiębiorczość w turystyce i gastronomii" a w 1991/92 "Hotel i gastronomia - management" oraz "Kierowanie ruchem turystycznym".

Podział Czechosłowacji na dwa odrębne państwa Czechy i Słowację wpłynął na zmiany w systemie szkolnictwa w nowych krajach przejawiające się tendencją do większej samodzielności placówek dydaktycznych.

Obserwuje się:

1) zwiększenie się samodzielności szkół, poprzez opracowywanie nowych programów, uwzględniających specyfikę danego regionu,

2) organizowanie przez wyższe uczelnie płatnych kursów dla absolwentów i pracowników branży turystycznej związanych z udzielaniem nowych uprawnień i pozwoleń na działalność gospodarczą,

3) tworzenie prywatnych szkół średnich, mogących wystawiać świadectwa równoważne certyfikatom szkół państwowych,

4) uczestnictwo pracowników naukowych w pracach związanych z rozwiązywaniem problemów węzłowych regionu, kraju,

5) zwiększenie liczby godzin praktyk studenckich oraz urozmaicenie ich pod względem rodzaju zakładu jak i stanowisk, co jest zależne od roku studiów,

6) rozszerzenie współpracy z zagranicznymi uniwersytetami i wyższymi szkołami, kształcącymi studentów w podobnych specjalnościach poprzez wymianę grup studenckich na praktyki, przyjmowanie i wysyłanie stypendystów oraz zatrudnianie w charakterze wykładowców, pracowników dydaktyczno - naukowych uczelni z innych miast i państw.

C. WĘGRY

Ogólne informacje o systemie edukacji na Węgrzech

System kształcenia na Węgrzech jest zbliżony do systemu polskiego. Dzieci zaczynają naukę od 8 letniej szkoły podstawowej. Ukończenie jej daje prawo do dalszej nauki w 4 letniej szkole średniej. Może być to szkoła o profilu ogólnokształcącym, technicznym lub artystycznym. Warunkiem dostępu do szkolnictwa wyższego jest posiadanie świadectwa ukończenia szkoły średniej. Komisja planowania na podstawie zapotrzebowania gospodarki na kadry z wyższym wykształceniem określa liczbę miejsc na studia wyższe. Obecnie na Węgrzech funkcjonuje 3527 szkół podstawowych. W szkołach tych zatrudnionych jest około 90 600 nauczycieli, a uczy się w nich około 1 863 600 uczniów. Na jednego nauczyciela przypada na Węgrzech w szkołach podstawowych 13 uczniów. W szkołach średnich (944 działające szkoły) 30 730 nauczycieli zajmuje się 525 160 uczniami, co daje średnio 17 uczniów na jednego nauczyciela. Na poziomie wyższym studiuje obecnie około 100 860 studentów, przy 16.200 nauczycielach daje to średnio 6 studentów na jednego nauczyciela. Kandydaci zdają egzamin wstępny maksymalnie z czterech przedmiotów. Egzamin składa się z części ustnej i pisemnej. Ubiegający, którzy uzyskali pewne doświadczenia zawodowe po ukończeniu szkoły średniej posiadają przy przyjęciu preferencje. Aby wyrównać poziom z różnych szkół w kraju organizowane są kursy przygotowawcze.

Studiowanie na wyższych uczelniach umożliwiające jest również obcokrajowcom, którzy legitymują się świadectwem ukończenia szkoły średniej uprawniającym do ubiegania się o studia wyższe w kraju, w którym świadectwo to zostało wydane. Warunkiem jest ukończenie rocznego kursu przygotowawczego z zakresu języka węgierskiego w Międzynarodowym Instytucie Przygotowawczym.

Obecnie na Węgrzech na poziomie trzecim powyżej średniego funkcjonuje 54 instytucje.

Są to:

1. Uniwersytety i szkoły wyższe
2. Wyższe szkoły zawodowe i instytucje afiliowane przy Uniwersytetach (kolegia)
3. Instytuty kształcenia wyższego.

Pierwszy typ uczelni kształci na poziomie uniwersytetu około 50 % ogólnej liczby studentów. Można je podzielić na trzy grupy:

a) Uniwersytety klasyczne, na których można studiować nauki humanistyczne, nauki ścisłe, prawo, nauki społeczne i ekonomiczne, jak również kierunki pedagogiczne,

b) Uniwersytety techniczne kształcące na kierunkach technicznych i na architekturze,

c) Uniwersytety i szkoły wyższe kształcące tylko w jednej dyscyplinie np: medycyna, weterynaria, ekonomia, rolnictwo lub leśnictwo.

Drugi typ czyli wyższe szkoły zawodowe i kolegia kształcą w różnych dziedzinach techniki, ekonomii czy rolnictwa. Po ich ukończeniu nie uzyskuje się jednak dyplomów akademickich.

Trzeci typ czyli Instytucje kształcenia wyższego, w których studiuje około 10 % ogólnej liczby studentów daje po 2 - 3 latach kształcenia wyższe kwalifikacje nauczyciela przedszkoli i niższych klas szkół podstawowych. Oprócz wymienionych powyżej typów funkcjonuje na Węgrzech 15 wyższych szkół teologicznych (10 rzymskokatolickich, 2 reformowane, 1 luterańska, 1 baptystów, 1 żydowska).

Studiowanie jest na Węgrzech częściowo odpłatne. Tylko studenci, którzy posiadają średnią powyżej 4,5 w pięcio stopniowej skali ocen: 5 (bardzo dobry), 4 (dobry), 3 (średni), 2 (dostateczny), 1 (niedostateczny) są zwolnieni od opłat. Prawo to przysługuje również studentom mającym średnią powyżej 3,5 ale w ich rodzinach średni dochód miesięczny na 1 osobę nie przekracza określonej kwoty.

W zależności od typu instytucji czas trwania studiów jest bardzo zróżnicowany. Rok akademicki składa się z 2 semestrów kończących się egzaminami. Studenci zdają od 4 do 6 egzaminów. Około 30% ogółu studentów kończy studia wieczorowe lub zaoczne. Trwają one o rok lub dwa dłużej niż studia stacjonarne.

Uniwersytety oraz szkoły wyższe na poziomie uniwersyteckim nastawione są na kształcenie kwalifikacji teoretyczno - praktycznych. W zależności od specjalizacji okres studiów trwa od 4 - 6 lat. Szkoły wyższe i filie uniwersytetów o charakterze zawodowym kształcą specjalistów o profilu praktycznym. Zaliczamy do nich przede wszystkim inżynierów zatrudnionych w produkcji przemysłowej i rolniczej, organizatorów produkcji, matematyków do obsługi komputerów, specjalistów z zakresu handlu i zbytu, trenerów wychowania fizycznego i.t.p.

W zależności od liczby lat studiów dyplom na Węgrzech ma różną range. Uzyskiwany jest w szkolnictwie wyższym w następujących dyscyplinach: nauki humanistyczne, nauki o edukacji, kierunki artystyczne, nauki ekonomiczne, nauki ścisłe i przyrodnicze, nauki techniczne i inżynierskie, farmacja, rolnictwo, i leśnictwo. Studia kończą się egzaminem państwowym. Na kierunkach technicznych i rolniczych warunkiem ukończenia oprócz egzaminu końcowego jest przedstawienie pracy dyplomowej.

W wyniku 6-letnich studiów wyższych na kierunku medycznym oraz 5-letnich studiów wyższych na kierunkach: Stomatologii, Weterynarii i Prawa studenci otrzymują dyplom doktora. Zdobywanie dyplomu studiów wyższych otwiera absolwentom drogę do zdobywania dalszych stopni naukowych. Mogą oni uzyskać 3 stopnie naukowe:

- doktora uniwersytetu
- kandydata nauk
- doktora nauk

Na naukach: humanistycznych, ścisłych, ekonomicznych, technicznych, rolniczych oraz farmacji istnieje możliwość uzyskania dyplomu doktora uniwersytetu. Jest to dyplom potwierdzający uzyskanie I - go stopnia naukowego. Warunkiem do uzyskania tego dyplomu oprócz ukończenia studiów wyższych jest

znajomość co najmniej jednego języka obcego, zdanie egzaminu doktorskiego, przedstawienie pracy prezentującej wyniki indywidualnych badań oraz jej obrona przed komisją.

Uzyskanie drugiego stopnia naukowego możliwe jest poprzez uzyskanie dyplomu kandydata nauk. Warunkiem otrzymania tego stopnia jest: ukończenie studiów wyższych, zdanie egzaminów z wybranej dyscypliny naukowej, z filozofii, języków obcych oraz przygotowanie dysertacji i jej obrona przed komisją. Między obydwooma wymienionymi powyżej dyplomami zachodzą następujące relacje: zdane egzaminy doktorskie mogą być uznane za równoważne z egzaminami składanymi przy zdobywaniu stopnia kandydata nauk. Posiadacz stopnia doktora uniwersytetu może być przedstawiony przez uniwersytet do stopnia kandydata nauk. Uniwersytet może również nadać stopień doktora uniwersytetu kandydatowi nauk.

Trzeci stopień naukowy potwierdzany jest zdobyciem dyplomu doktora nauk. Dyplom ten może uzyskać osoba posiadająca stopień kandydata nauk. Wymagania dotyczące tego stopnia są podobne do obowiązujących przy uzyskiwaniu stopnia kandydata nauk. Muszą być jednak poparte liczącymi się wynikami i prezentacją wyników badawczych w przedstawionej pracy naukowej oraz jej obrona przed komisją powołaną przez Węgierską Akademię Nauk. Stopień doktora uniwersytetu nadają uniwersytety a stopień kandydata nauk i doktora nauk nadaje Naukowa Komisja Kwalifikacyjna.

Studenci węgierscy po zdaniu egzaminów konkursowych (co gwarantuje im stypendium państwowe) mają prawo ubiegania się o studia za granicą. Obecnie około 3,2% ogólnej liczby studentów węgierskich studiuje za granicą. Na uczelniach węgierskich ponad 3% ogólnej liczby studentów studiów stacjonarnych stanowią obcokrajowcy. Węgry podpisały umowę współpracy z zakresu szkolnictwa wyższego z ponad 50 krajami. Kształcenie odbywa się w języku węgierskim, jednak studenci mogą zdawać egzaminy z głównych przedmiotów w języku angielskim, francuskim, rosyjskim, niemieckim i hiszpańskim.

Kształcenie kadr dla turystyki na Węgrzech

Wraz z rozwojem turystyki przyjazdowej i wyjazdowej na Węgrzech doskonalili się również system szkolnictwa w dziedzinie Turystyki. Typowym przykładem gdzie kształci się kadry dla potrzeb Turystyki na poziomie wyższym jest Wyższa Szkoła Handlu i Gastronomii w Budapeszcie. Na uczelni tej w 1962 roku został założony samodzielny kierunek dla kształcenia turystycznego. Plan studiów zawierał wówczas m.in. Teorię Turystyki, Geografię Turystyczną, Organizację Ruchu Turystycznego, Prawo, Historię Kultury, Finanse, Handel oraz Hotelarstwo. Na kierunku tym studiowało rokrocznie 25 osób. Absolwentom zamykano studia z dyplomem ekonomisty ze specjalnością Turystyka i Gastronomia. Przekształcenia wnętrza budowli w latach 1979-80 i nowy plan naukowy na bazie analizy doświadczenia przyczynił się do dalszego rozwoju kształcenia specjalistów w dziedzinie Turystyki. W nowej strukturze kształcenia Wyższej Szkoły istnieje już oficjalnie kierunek Turystyka. Liczba godzin zajęć teoretycznych ujętych w planie została podwyższona. Dla rozwoju wykształcenia szczególnie ważne znaczenie ma unowocześnienie nauki języków obcych. Obok studiów stacjonarnych zostały również wprowadzone studia zaoczne i wieczorowe.

W ramach unowocześniania węgierskiego szkolnictwa wyższego nastąpiły w roku 1984 ponowne zmiany. Wprowadzona została 6-ście miesięczna praktyka hotelowa, która przedłużała czas studiów o 6 miesięcy. Studenci na kierunku Turystyka mieli około 40 godzin zajęć tygodniowo. Podstawą wykształcenia było zawsze podwójne wykształcenie teoretyczne i praktyczne. Cel hotelowej praktyki, która przerywa teoretyczne wykształcenie na 6 miesięcy polega na tym że studenci biorąc aktywny udział w prowadzeniu hotelu mają codziennie do czynienia z praktyką. W ten sposób tworzy się podstawę do wykształcenia wyższego stopnia. Praktyka obejmuje 4 główne specjalizacje:

- kuchnie,
- restauracje,
- recepcje,
- piętra.

Studenci opłacani są jak normalni pracownicy. Pracują przez 6 tygodni na zaplanowanych wcześniej miejscach:

- w recepcji jako recepcjoniści, portierzy, parkingowi i w centrali telefonicznej,
- na piętrach jako pokojówki i jako służba hotelowa,
- w restauracji, barze i piwiarni jako serwujący i barmani,
- w kuchni jako kucharki, w pokojach przygotowujących mięso, ryby, owoce jak również w magazynie.

Studenci mają podczas praktyki dwie godziny języków obcych tygodniowo. Praca i zachowanie studentów sumowane są do oceny pod koniec praktyki. Zostało również stwierdzone że studenci podczas pracy w hotelach, przez doświadczenia i przeżycia kształtują sobie podstawy dalszego ukierunkowania. Duże znaczenie mają podczas praktyki kontakty z klientem. Wpływają one nie tylko na rezultaty dalszej pracy oraz na kształtowanie charakteru. Obok kierunku turystyki równolegle rozwija się również kierunek gastronomiczny. Praktyczne wykształcenie na tym kierunku zostaje uzupełnione przez praktykę zagraniczną. W ramach tej praktyki studenci biorą udział po 4 semestrze podczas wakacji w jednomiesięcznej praktyce hotelowej za granicą, a później pracują jako przewodnicy turystyczni po własnym kraju. Przygotowania do odbycia praktyki hotelowej na kierunku turystyki przebiegają bardzo gruntownie na różnych przedmiotach:

- przedmiot znajomości techniczne dostarcza studentom wiedzy w zakresie ochrony pracy, uczą się na nim również niezbędnych informacji o maszynach, z którymi zetkną się podczas praktyki
- na przedmiocie technologia żywienia uczą się m.in. o rodzajach pożywienia (wegetariańskie, zwykłe), odpowiednim doborze zestawów, które potrawy nadają się do ciepłej, a które do zimnej kuchni,
- przedmiot podstawy sprzedaży dostarcza im wiedzy o wszelkich formach sprzedaży,
- w ramach informatyki mają okazję zetknąć się i oswoić z komputerami,
- na przedmiocie hotelarstwo zdobywają podstawowe wiadomości o pracy na piętrach i w recepcji,
- przedmioty językowe utrwalają i poszerzają umiejętności posługiwania się językami obcymi.

Stopień przygotowania do praktyki hotelowej obok poszczególnych egzaminów z powyższych przedmiotów jest mierzony specjalnym ogólnym egzaminem kwalifikacyjnym.

W roku akademickim 1989/90 został wprowadzony nowy plan studiów. Studenci po dwóch pierwszych semestrach ogólnych mają możliwość wyboru, czyli muszą zadeklarować, czy w dalszym procesie kształcenia decydują się na kierunek związany z turystyką, czy z gastronomią. Szczególnie nacisk kładzie się na naukę w zakresie historii kultury i sztuki, organizacji kongresów, ochrony środowiska i bazy paraturystycznej.

Zostaje wprowadzona 3 miesięczna praktyka w biurze turystycznym. Przygotowanie do tej praktyki w trzech pierwszych semestrach przebiega równolegle z przygotowaniem do praktyki hotelowej. Przygotowanie to obejmuje naukę na następujących przedmiotach:

- historii Kultury i Sztuki składającej się z dwóch części ogólnej dotyczącej całego świata i szczegółowej dotyczącej Węgier,

- na przedmiocie Podstawy Turystyki studenci uczą się o organizacji ruchu turystycznego, o infrastrukturze, poznają podstawy statystyki,

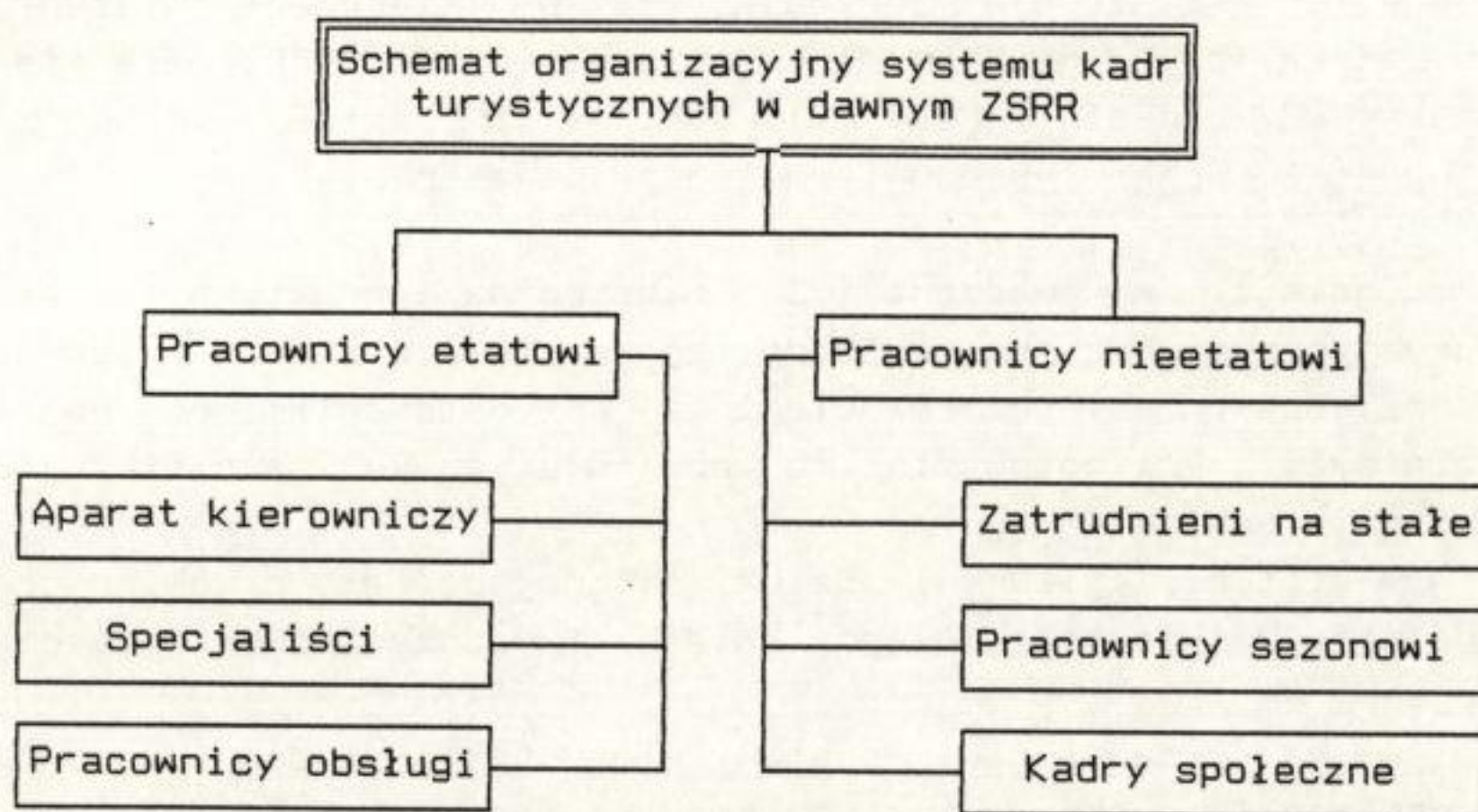
- w pierwszej części Geografii Turystycznej uczą się o regionach Węgier i o możliwościach spędzenia w nich wolnego czasu,

- w ramach Organizacji Podróży uczą się metod sprzedaży i zasad tworzenia ofert.

W tworzeniu nowego planu studiów wzięło udział oprócz stałych wykładowców, również 25 specjalistów z przedsiębiorstw zajmujących się turystyką. Nowy plan zawiera optymalny kompromis między zawodowymi oczekiwaniami a roszczeniem studentów do szkoły ekonomicznej. To stwierdzenie dotyczy zarówno części teoretycznej jak i praktycznej. W nowych ramach zgodność nowego programu z europejskim wykształceniem turystycznym wynosi od 85 do 90%.

SYSTEM KSZTAŁCENIA W DAWNYM ZSRR.

Według danych z 1988 roku we wszystkich republikach byłego ZSRR zarejestrowanych było 134 tys. etatowych pracowników branży turystycznej, w tym około 7 tys. pracowało w radach turystycznych (sowiety po turizmu i ekskursjam) na szczeblu związkowym, republikański i krajowym.

Zródło : Kwartalnow W.A., Sienin W.C., Organizacja turystsko - ekskursjonnoego obsłuziwanijs, CP - IB "Turist", Moskwa, 1988, s. 62.

W systemie kadr turystycznych można wyróżnić trzy zasadnicze grupy :

- pracownicy etatowi (sztatnyje rabotniki spisocznego sostawa)
- pracownicy nieetatowi (rabotniki niespisocznego sostawa)
- kadry społeczne (Obszcziestwiennyj aktiw)

W grupie pracowników etatowych można wyróżnić :

- aparat kierowniczy (rukowodjaszczije rabotniki) pełniący różne funkcje w aparacie administracji turystycznej.
- specjaliści (specjaliсты), to kadry inżynieryjno - techniczne z ukończonymi studiami o różnych kierunkach kształcenia lub średnim wykształceniem specjalistycznym,
- pracownicy bezpośredniej obsługi (rabotniki massowych profesij) z podziałem na wykwalifikowanych i niwykwalifikowanych.

Ogółem dawny radziecki system obsługi ruchu turystycznego liczył 160 wyszczególnianych w różnego rodzaju dokumentach kategorii pracowników.

System permanentnego nauczania i podwyższania kwalifikacji wprowadzono postanowieniem Kolegium CSTE z 31 lipca 1987 roku. (Postanowienie o sistiemie niepierywnogo obuczienja, powyzszenia kwalifikacij, pieriepodgatowki, Sbornik Oficjalnych Matieriałow, Wypusk 31, Moskwa, 1987)

W dawnym ZSRR obok instytucji i organizacji zawodowych zajmujących się przygotowywaniem kadr na potrzeby turystyki (m.in. Instytut Doskonalenia Kadr Kierowniczych Ministerstwa Turystyki ZSRR, Wyższa Szkoła Związków Zawodowych i inne), na początku lat 70-tych Rada Ministrów ZSRR oraz Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego poleciły kilku uniwersytetom przygotowanie specjalistów z wyższym wykształceniem z zakresu metodyki i przewodnictwa dla instytucji turystycznych. Kształcenie specjalizacyjne w zakresie "Krajoznawstwa i organizacji imprez turystyczno-wycieczkowych" podjęto na uniwersytetach w Mińsku, Rostowie, Symferopolu oraz w Tbilisi. Okresowo kursy przygotowujące specjalistów w wymienionym zakresie prowadzone były również na wydziałach geograficznych na Uniwersytecie Moskiewskim, Krasnodarskim, Abchaskim, Północno-Osetyńskim, Dagestańskim i innych.

Wśród powstających po 1990 r. (tj. po rozpadzie ZSRR) wyższych szkół turystycznych wymienić należy Wyższą Szkołę Związków Zawodowych im. N.M.Szwernika w Moskwie oraz Kijowskie Technikum Gospodarki Hotelowej. Niestety nie udało się uzyskać informacji na temat programu kształcenia w tych ośrodkach. Szerszą analizę stanu kształcenia dla turystyki przeprowadzono na Białorusi w oparciu o wystąpienie F. Soljanika.

Białoruś

Analiza stanu turystyki w Republice Białorusi uwzględnia system międzynarodowych zobowiązań turystycznych z innymi państwami, określa aktualny rozwój turystyki który jest uzależniony w znacznym stopniu od poziomu kwalifikacji i wykształcenia osób zatrudnionych w tej dziedzinie.

Różnice w kształcenia kadry wynikają z zaawansowania procesu prowadzenia reform i integracji ekonomiki Białorusi z ekonomiką innych państw. Nie bez znaczenia pozostaje fakt, że turystyka staje się w mniejszym stopniu krajoznawcza, rekreacyjna, a w większym – utylitarna na terenie Wspólnoty Niepodległych Państw i jej najbliższych zagranicznych sąsiadów.

Procesami przekształceń zachodzącymi w Białorusi uwzględniają perspektywiczne potrzeby przygotowania kadr turystycznych w innych państwach; Białoruski Instytut Turystyki wdraża wielostopniowy, kompatybilny system przygotowania personelu i specjalistów. Przyjęty system rozwiązuje następujące konkretne problemy:

- zachowanie zasad ciągłości kształcenia (od mniejszej objętości wiedzy do większej, od niskiego poziomu wiedzy do bardziej zaawansowanego);

- integrację procesów uczenia, nauczania i zajęć praktycznych (dążenie do tego, by nie dopuścić do oderwania teorii od praktyki, by zapewnić szybsze praktyczne wdrożenie wyników badań);

- kształcenie specjalistów o dobrym przygotowaniu zawodowym na wszystkich poziomach edukacji (posiadających dostateczną wiedzę praktyczną dla jej późniejszego rozwoju i umiejętność

pracy w perspektywie ostrych przemian politycznych, ekonomicznych i innych uwarunkowań w naszym kraju i w innych rejonach, państwach);

- efektywne wykorzystanie zaplecza pedagogicznego, turystycznego i materialnego.

Kompatybilny system kształcenia jest oparty na nieprzerwanym cyklu konsekwentnego przygotowania pracowników działu turystyki. Najlepiej wyprofilowany jest trzystopniowy system edukacji: liceum - studium pomaturalne - szkoła wyższa. Taki system pozwala przygotować kadrę dla podmiotów gospodarczych turystyki na wszystkich poziomach: od personelu, pracowników obsługi do specjalistów z uprawnieniami.

Liceum - pierwszy stopień uczenia. Programu szkoły średniej jest realizowane w przeciągu ostatnich lat nauki w szkole ogólnokształcącej. Zapewniając osiągnięcie założonego celu nauczania - jakim jest otrzymanie średniego wykształcenia - uczy się nowych specjalistycznych dziedzin w celu przygotowania uczniów do pracy w dziedzinie turystyki i ukierunkowania ich kształcenia na studium pomaturalnym o profilu turystycznym lub na odpowiednim wydziale turystyki.

Studium pomaturalne - drugi stopień. Absolwenci otrzymują certyfikat średniego wykształcenia specjalistycznego, czyli specjaliści o kwalifikacjach na średnim poziomie. Okres uczenia wynosi 2 lata dla tych, którzy ukończyli liceum i 3 lata dla kandydatów po ukończeniu 9 klas szkoły ogólnej. Ci ostatni otrzymują również średnie wykształcenie.

Szkoła wyższa - przygotowuje specjalistów z wyższym wykształceniem, kierowników różnych stopni w dziale turystyki. Okres uczenia wynosi 2.5 roku po ukończeniu studium pomaturalnego. Ponieważ jest duże zapotrzebowanie na kadry o kwalifikacjach wyższych, dlatego od 1994 r. przyjęcia do szkół wyższych są na zasadzie konkursu dla absolwentów liceów. Dla nich też okres edukacji wynosi 4 lata.

Pracownicy zatrudnieni w dziale turystyki studiują w zależności od potrzeb podnoszenia kwalifikacji; kontynuują studia podyplomowe włączając również uzyskanie dyplomu drugiego kierunku studiów wyższych. Szczególną uwagę zwraca się na naukę języków obcych. Instytut Turystyki realizuje system przygotowania i wstępnego przygotowania specjalistów i kierowników, który odpowiada wielopoziomowej strukturze kształcenia przyjętej przez Ministerstwo Szkolnictwa Białorusi.

Informacyjno-metodologiczne zapewnienie procesu nauczania, utworzenie materialnego zaplecza naukowego, dobór i przygotowanie kadry nauczycielskiej są realizowane w sposób ciągły przez administrację instytutową. W tym celu wykorzystuje się możliwości asocjacji "Międzynarodowego Instytutu Turystyki" w skład którego weszły instytuty turystyki, centrale przygotowania kadry krajów Wspólnoty, białoruskich stowarzyszeń niepaństwowych, zakładów naukowych utworzonych z placówek naukowych różnych profili nie wchodzących do systemu Ministerstwa Szkolnictwa.

W celu organizacji kształcenia kadry, stażu studentów, wykorzystuje się hotele turystyczne, bazy, restauracje, kluby turystyczne, biura podróży ważniejszej w republice firmy turystyczno-wycieczkowej - "Biełarusturist" organizującej staże dla nauczycieli i studentów za granicą.

3.1. Modele docelowe systemów edukacji turystycznej dla krajów postkomunistycznych

Podstawowe różnice w zarządzaniu oświatą, w systemach i tradycjach krajów europejskich były przyczyną powstania różnych modeli kształcenia, różniących się treścią i czasem trwania a także metodami naboru kandydatów na studia czy też nazwą dyplomów ukończenia studiów. Stosownie do tradycji i zasad polityki społecznej różnie kształtują się też opłaty za studia.

Większość ośrodków akademickich opiera edukację turystyczną na jednej lub dwu uznanych dyscyplinach naukowych tworzących bazę dla aplikacji z zakresu turystyki. Kształcenie na poziomie

uniwersyteckim powiązane jest najczęściej z ekonomią, geografią, socjologią, we wszystkich tych wypadkach główny kierunek studiów określa profil tak wykształcenego absolwenta - jest on przede wszystkim geografem, socjologiem czy ekonomistą a dopiero później wykwalifikowanym ekspertem od turystyki.

Zasadnicze znaczenie dla przebudowy systemu edukacji turystycznej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej i centralnej ma odpowiedź na pytanie dotyczące optymalnej struktury i organizacji kształcenia dla potrzeb turystyki.

Istnieją trzy zasadnicze poziomy kształcenia: zawodowy, pół-wyższy i wyższy.

Na poziomie zawodowym (robotnicy wykwalifikowani, kelnerzy, kucharze) kształci się obecnie, przynajmniej w Polsce, w trzyletnich zasadniczych szkołach zawodowych po szkole podstawowej. Do dyskusji pozostaje pytanie, czy z upływem czasu nie należy z tej formy po prostu zrezygnować, przyjmując jako obowiązkowy dla wszystkich przynajmniej pierwszy etap wykształcenia średniego (dawne gimnazjum). Wtedy kształcenie zawodowe odbywałoby się nieco później.

Na poziomie pół-wyższym proponować można włączenie dotychczasowych tzw. szkół pomaturalnych w systemie wykształcenia wyższego przez stworzenie pierwszego stopnia studiów wyższych (typu college, jak to już zrobiono w Akademii Ekonomicznej w Poznaniu). Absolwenci tych studiów mieliby już kwalifikowane przygotowanie zawodowe (licencjat) a równocześnie możliwość kontynuacji studiów na poziomie magisterskim.

I wreszcie poziom wyższy - magisterski: dwa lata studiów bądź w ramach różnych wydziałów (ekonomia, prawo, antropologia, geografia itd.) bądź uzyskania magisterium z turystyki. Wydaje się konieczne, aby omawiane kraje przystąpiły w najbliższym czasie do zorganizowania przynajmniej jednego w kraju wydziału turystyki, a w przyszłości wyższej szkoły turystyki.

W Polsce propozycja taka została opracowana jako koncepcja początkowo Międzyuczelnianego Wydziału Turystyki, w Krakowie, zorganizowanego przez Uniwersytet Jagielloński, Akademię Ekonomiczną i Akademię Wychowania Fizycznego. (Patrz aneks).

4. MIĘDZYNARODOWA WSPÓŁPRACA W DZIEDZINIE EDUKACJI TURYSTYCZNEJ

Istnieje pilna konieczność zorganizowania w jednym z krajów Europy Środkowej lub Wschodniej Międzynarodowej Szkoły Turystyki na poziomie wyższym (z możliwością uzyskiwania tytułu magistra turystyki), przeznaczonej dla kadry w pewnym sensie elitarnej tzn. dla tych osób, które następnie będą organizować w poszczególnych krajach szkolnictwo dla potrzeb turystyki. Prace nad zorganizowaniem takiej szkoły rozpoczęte zostały w Budapeszcie, gdzie taka szkoła ma powstać. Równocześnie opracowany został także projekt w Polsce (patrz aneks 2).

Potrzebne jest nawiązanie kontaktów między uczelniami turystycznymi krajów Europy Zachodniej z podobnymi uczelniami krajów postkomunistycznych. Zainteresowane taką współpracą są zarówno uczelnie zachodnie jak i ośrodki akademickie w krajach Europy Wschodniej. Uczelnie zachodnioeuropejskie upatrują w tej współpracy swojej szansy rozwojowej, uruchamiania nowych kierunków, programów w ramach środków przyznanych przez EWG na pomoc krajom Europy Wschodniej. Z drugiej strony Uczelnie w krajach postkomunistycznych poszukują wzorów programowych, pomocy finansowej i merytorycznej (kształcenie na poziomie zachodnich standardów z uwagi na tworzenie się wspólnego rynku turystycznego w Europie w perspektywie najbliższych kilku lat).

Obserwując polską rzeczywistość turystyczną można jednoznacznie stwierdzić, iż nadal w niewielkim stopniu wykorzystywane są możliwości finansowe, organizacyjne i inne, jakie w ramach europejskich programów pomocy dla państw Europy Środkowo-Wschodniej, oferuje Europejska Wspólnota Gospodarcza. Wniosek taki odnosi się do praktyki turystycznej, jak i do placówek zajmujących się kształceniem kadr dla potrzeb turystyki. Nie przeceniając roli i znaczenia wspomnianych programów międzynarodowej pomocy, trzeba wyraźnie stwierdzić, iż udział w nich przedstawicieli polskiej turystyki jest symboliczny. Dość wspomnieć, iż w 1992 roku w/g posiadanych informacji do planu współpracy w ramach programu TEMPUS zgłoszono jedynie dwa projekty z Polski. Jeden z tych projektów, przygotowany wspólnie z Uniwersytetem w Madrycie i Queen Margaret

College w Edynburgu, dotyczy modernizacji planów i programów kształcenia kadr turystycznych na poziomie akademickim, w celu ich dostosowania do wymogów międzynarodowych.

Wśród nich na uwagę zasługuje inicjatywa ETM (European Tourism Management [*]) organizacji ośrodków doskonalenia kadry turystycznej (studia podyplomowe) w Polsce czy na Węgrzech.

Jedynym problemem w realizowaniu tych przyszłych zadań są kwalifikacje i szkolenie szkoleniowców, ponieważ właśnie oni potrzebują wiedzy, żeby kształcić ludzi w dziedzinie nowoczesnej turystyki. Z tego powodu doceniamy pomysł i działalność Akademii Wychowania Fizycznego w celu zorganizowania szkolenia turystycznego dla nauczycieli i dyrektorów z Europy Wschodniej przy współudziale ekspertów zachodnioeuropejskich. Przyczyni się to do ujednolicenia kształcenia i szkolenia kadry turystycznej w krajach Europy Wschodniej, a co za tym idzie przyszłej wymiany nauczycieli różnych instytucji w tych krajach oferujących kształcenie i szkolenie turystyczne.

[*] "European Tourism Management" tworzy cztery uczelnie zachodnioeuropejskie - Instytut Turystyki i Studiów nad Transportem w Bredzie, Uniwersytet w Chambery Cedex, Instytut w Dorset, Politechnika w Heilbronn. Uczelnie te organizują międzynarodowe studia podyplomowe z zakresu turystyki, poszczególne semestry studium lokalizowane są zamiennie w różnych uczelniach.

WNIOSKI

Przeprowadzone przez nas rozeznanie wskazuje na odmienność sytuacji, systemów rozwiązań i aktualnego stanu edukacji turystycznej w krajach postkomunistycznych nazwanych umownie "Krajami Europy Wschodniej". Wiąże się to zarówno z stanem szkolnictwa turystycznego przed 1989 r. jak i stopniem przemian polityczno-społecznych i gospodarczych.

Obecnie funkcjonujący system kształcenia kadr w omawianym regionie Europy pozostawia wiele do życzenia. Być może sytuacja w Czecho-Słowacji, na Węgrzech i w Polsce jest - w porównaniu z pozostałymi krajami - jeszcze stosunkowo lepsza. W tych trzech krajach istnieje bowiem już od wielu lat system kształcenia kadr dla turystyki zarówno na szczeblu zawodowym jak wyższym. Obecnie programy studiów są unowocześniane i dostosowywane do poziomu zachodnio-europejskiego. Od kilku lat istnieje ścisła współpraca z Europą Zachodnią i Stanami Zjednoczonymi w tym zakresie, ma miejsce wymiana doświadczeń, studentów i wykładowców.

Zasadniczo można wydzielić tu następujące, różniące się znacznie państwa:

1. Grupa państw Europy Środkowej (Węgry, Czecho-Słowacja i Polska) mających wyspecjalizowane, działające od dawna ośrodki akademickie usytuowane bądź to przy uczelniach ekonomicznych lub akademich wychowania fizycznego a także przy uniwersytetach. W krajach tych najbardziej zaawansowane są prace nad przekształcaniem programów studiów turystycznych, w celu dostosowania ich do zachodnich standardów. Uczelnie w tych krajach współpracują ze sobą w zakresie wymiany doświadczeń, bardziej jednak nastawione są na kontakty z uczelniami krajów EWG poprzez różnego rodzaju programy współpracy (Tempus, Erasmus) lub na zasadzie dwustronnych umów. Współpraca w zakresie kształcenia najczęściej dotyczy wymiany programów, pomocy dydaktycznych, praktyk, staży nauczycieli a także organizowania studiów podyplomowych.

2. Kraje bałkańskie, wśród których Bułgaria mimo bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej wydaje się być bardziej otwartą na współpracę międzynarodową. W Bułgarii funkcjonują przy uniwersytecie sofijskim oraz przy Instytutach w Burgas i Varnie kształcenie kadr dla gospodarki turystycznej na poziomie wyższym i półwyższym. Z Rumunii natomiast nie mamy żadnych aktualnych informacji o działaniu ośrodków kształcenia turystycznego, funkcjonujących przed 1989 r. Na organizowanych ostatnio konferencjach międzynarodowych brakowało również przedstawicieli Rumunii.

3. Najtrudniejsza sytuacja ma miejsce obecnie w krajach powstałych w wyniku rozpadu Związku Radzieckiego. Przestały działać ośrodki centralne, usytuowane w Moskwie przy Radzie Ministrów lub Inturiście, natomiast takie ośrodki nie powstały jeszcze w nowych państwach. W krajach nadbałtyckich praktycznie nie ma żadnych form kształcenia kadr dla turystyki - ani na poziomie wyższym ani średnim, nie działają również ośrodki doskonalenia przy związkach zawodowych. Jedynie w niektórych uniwersytetach (ale nie jesteśmy pewni czy w dalszym ciągu) prowadzone są specjalizacje w ramach studiów geograficznych "Krajoznawstwo i organizacja imprez turystyczno-wycieczkowych" (przy uniwersytetach w Mińsku, Rostowie, Symferopolu, Tbilisi). Okresowe kursy w tej specjalizacji prowadzono również w Moskwie, Krasnodarze, Dagestanie. Wg naszych informacji uruchomiono w zeszłym roku średnią szkołę hotelarską w Kijowie, z którą udało nam się nawiązać kontak. Podobnie dobrze układa się sytuacja z Instytutem Turystyki na Białorusi, prowadzącym także działalność edukacyjną.

Generalnie rynek turystycznego determinuje absolwenci których szkół są bardziej potrzebni. Wielość zawodów i stanowisk pracy w przemyśle turystycznym sprawia, że funkcjonować mogą różnorodne szkoły kształcące absolwentów dla różnych profili działalności turystycznej.

Wprowadzenie wspólnego rynku europejskiego - wywołuje potrzebę unifikacji programów kształcenia turystycznego, dyplomów ukończenia studiów, określenia "minimalnego zasobu

wiedzy" dla poszczególnych typów wykształcenia i zawodów w krajach Europejskich. Ułatwi to współpracę między uczelniami, jak i zatrudnianie absolwentów we wszystkich krajach Europy.

Kraje Europy Środkowej i Wschodniej muszą przeprowadzić reformę szkolnictwa turystycznego. Mogą w trakcie reformowania czerpać ze wzorów uczelni funkcjonujących w Europie Zachodniej. Zarówno kraje Europy Zachodniej jak i mające bardziej rozwinięte wyższe szkolnictwo turystyczne kraje Europy Środkowej (Polska, Węgry) są w stanie pomóc krajom Europy Wschodniej w tworzeniu i reformowaniu szkolnictwa turystycznego. Dotyczy to szczególnie doksztalcania nauczycieli szkół turystycznych.

Już z tego krótkiego wyliczenia rysuje się ogólny kierunek kształcenia kadr turystycznych w Polsce jak i w innych krajach Europy Środkowej i Wschodniej, który powinien obejmować różne stopnie kształcenia, z bardzo wyraźnym specjalistycznym i praktycznym sprofilowaniem. Na plan pierwszy wysuwa się kwestia kształcenia kadr na poziomie zawodowym, które wszędzie stanowią o sile i elastyczności przemysłu turystycznego, oraz kadr kierowniczych na poziomie akademickim.

Doświadczenia państw Europy Zachodniej wskazują, że także w Polsce konieczne jest kształcenie kadr turystycznych w systemie kilkustopniowym. Dotyczy to także kształcenia w szkołach wyższych, które winno być zróżnicowane nie tylko pod względem treści programowych, lecz także pod względem samej organizacji kształcenia.

Wydaje się, że optymalnym rozwiązaniem winno być uruchomienie na szerszą skalę kształcenia dwustopniowego w szkołach wyższych. Pierwszy stopień, tzw. zawodowy obejmowałby 2 lub 3 letni okres kształcenia zawodowego, po którym można byłoby podjąć pracę zawodową w gospodarce turystycznej lub też kontynuować naukę na półtorarocznych lub dwuletnich studiach magisterskich.

Absolwenci 2-3 letnich studiów zawodowych otrzymywaliby tytuł zawodowy odpowiedniej specjalności np.: dyplomowany

organizator turystyki, dyplomowany hotelarz, natomiast osoby kończące studia magisterskie dyplom magistra turystyki, hotelarstwa itp.

Oczywiście równolegle funkcjonować powinny samodzielne 3-letnie college's turystyczno-hotelarskie, kształcące w systemie jednostopniowym kadry dla bezpośredniej obsługi ruchu turystycznego oraz tzw. kadry kierownicze średniego szczebla zarządzania.

Należy zakładać, iż niezależnie od przyjętej etapowości kształcenia kadr na poziomie wyższym, przygotowaniem kadr dla potrzeb gospodarki turystycznej powinny się zajmować wyspecjalizowane placówki państwowe, społeczne oraz prywatne, posiadające odpowiedni certyfikat centralnego organu sterowania turystyką oraz Ministerstwa Edukacji Narodowej. Jest to konieczne dla zapewnienia odpowiedniego poziomu jakościowego kształconych kadr.

W ostatnich kilku latach pojawiły się w Polsce ośrodki dydaktyczne, najczęściej prywatne, próbujące kształcić na poziomie zawodowym kadry dla potrzeb turystyki. Bardzo często poza werbalnymi zapewnieniami szkoły te, mimo szumnych nazw takich jak na przykład: Europejska Akademia Hotelarstwa, Gastronomii, Turystyki i Biznesu, niewiele mogą zaoferować swoim słuchaczom pod względem edukacyjnym, sprowadzając w zasadzie swoją działalność do prowadzenia szybkich kursów doskonalenia zawodowego, na poziomie podstawowym.

Wydaje się, że swego rodzaju programowa kontrola państwowych organów administracji państwowej nad szkołami przygotowującymi kadry na poziomie akademickim, przy pełnej ich samodzielności decyzyjnej, jest niezbędna dla dostosowania systemu kształcenia do wymogów międzynarodowego rynku turystycznego.

W aktualnym systemie kształcenia kadr akademickich dla potrzeb polskiej gospodarki turystycznej problemem bardzo istotnym staje się relatywnie mała innowacyjność kadr nauczycielskich oraz szybki proces ich "starzenia się", nie

tylko w sensie biologicznym. Brak dopływu młodych, wysoko kwalifikowanych specjalistów do pracy w charakterze nauczycieli oraz stosunkowo duża pasywność kadr nauczycielskich aktualnie pracujących w szkołach wyższych, kształcących kadry dla sfery turystyki, sprawiają, że w stosunkowo krótkim czasie niedostatki powyższe ograniczająco wpłyną na dalszy rozwój turystyki w Polsce. Oczywiście można byłoby zatrudnić specjalistów z Europy Zachodniej, ale w aktualnych warunkach byłoby to rozwiązanie na krótki okres, nie rozwiązujące istoty problemu.

Niezwykle pilne i konieczne natomiast jest:

- rozszerzenie zakresu zajęć praktycznych, umożliwiających samodzielne wykonywanie wszystkich zadań występujących w jednostkach turystycznych;
- wprowadzenie nowoczesnych, elastycznych programów nauczania, dostosowanych do międzynarodowego rynku turystycznego i jednocześnie pozwalających studentom na samodzielne kształtowanie przyszłej specjalizacji zawodowej;
- wszechstronne kształcenie kadr turystycznych, czyli takie ich przygotowanie, które pozwoli na uzyskiwanie różnych praktycznych i teoretycznych umiejętności;
- zrezygnowanie z formuły sztywnych praktyk zawodowych (co do terminu i treści programowych) na rzecz form elastycznych, rozwijających indywidualne predyspozycje i umiejętności;
- odciążenia studentów tzw. zajęciami obligatoryjnymi i wprowadzenia zasady fakultetywności, w odniesieniu do większości z nich;
- wprowadzenie tzw. studiów przemiennych, wg cyklu: 1 rok studiów - 6 miesięcy praktyki zawodowej;
- rozszerzenie wymiany z uczelniami i przedsiębiorstwami zagranicznymi;
- doprowadzenie w stosunkowo szybkim czasie do honorowania dyplomów polskich uczelni w innych krajach, co wymusza konieczność przystosowania obecnych planów i programów kształcenia do standartów międzynarodowych;
- uruchomienie krótkich kursów dokształcających dla nauczycieli akademickich w polskich uczelniach, prowadzonych przez wykładowców z państw EWG;

- wprowadzenie do programów nauczania nowych bloków tematycznych, odpowiadających standartom zachodnim.

Oczywiście przytoczone powyżej zmiany nie spowodują same w sobie przebudowy systemu kształcenia kadr dla potrzeb turystyki. Do tego celu niezbędna jest zmiana nastawienia elit rządzących do roli i znaczenia turystyki w życiu społeczno-gospodarczym kraju, a także zmiana orientacji samych pracowników turystyki, którzy w systemie edukacji widzą szansę na własny sukces zawodowy.

L I T E R A T U R A

1. L. Anastassova, Some approaches by realizing the changes in the tourism and hospitality education and training, *Materiały z konferencji "Education of staff for tourism in East European Country"*, Kraków 1992.
2. Benke Gergely R. Karbuczky I., Dwojaka rola turystyki dla stylu życia na Węgrzech, *Problemy Turystyki* nr 1, Instytut Turystyki, Warszawa 1989.
3. Bocvarov M., Marinow (1990). W., La formation de cadres touristiques a L'Universite de Sofia. *Acta Universitatis Lodzianae. Turyzm* 7,
4. S. Bosiacki, Possibilities of adapting college curricula for staff training at an academic level to EEC requirements, *Materiały z konferencji "Education of staff for tourism in East European Country"*, Kraków 1992.
5. Burke J., 1987, *Tourism Teaching in the USA*, Conference paper - "Tourism Teaching into the 1990's. University of Surrey.
6. Cagareli G., Chelasvili S., Le preparation des specialistes de la geographie de recreation dans les ecoles superieures de l'Union Sovietique exemple: L'Universite de Tbilisi. *Acta Universitatis Lodzianae. Turyzm* 7,
7. College of Commerce and Hospitality, maszynopis powielony, Wyższa Szkoła Handlu i Gastronomii w Budapeszcie, Budapeszt 1991.
8. Details concerning the activities of the participating institutes. (1991). Budapest. Materials of International Conference BRIDGE TO EUROPEAN COLLEGE EDUCATION IN TOURISM AND HOSPITALITY.
9. Holloway CH., Rok 1992 i lata następne: kilka refleksji wynikających z porównania systemów kształcenia turystycznego w krajach Wspólnoty Europejskiej. *Problemy Turystyki* nr 2/1992,
10. Edukacja narodowym priorytetem. (1989). Raport o stanie i kierunkach rozwoju edukacji narodowej w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Komitet Ekspertów do spraw Edukacji Narodowej. PWN Warszawa - Kraków.
11. Employment for the 1990's, (Raport z badań Europejskiego Instytutu Kształcenia i Polityki Socjalnej EIESP,).
12. Gołembski G., The Needs of a Higher Level Education in Tourism in Post-Communist Countries of Middle-Eastern Europe. (1991). *Revue de Tourisme* 1 (Januray - March 1991).
13. Gucik M. (1989). The education of personnel for tourism at Bratislava School of Economics. W; The model of training staff for tourism industry. Cracow, AWF - TNOiK.
14. H. Jabłońska, Dyplomy w szkolnictwie wyższym wybranych krajów regionu Europy, PAN Warszawa - Łódź 1991.

15. Jabłońska-Skinder H. (1989). Podstawowe tendencje rozwoju szkolnictwa wyższego w krajach Europy Zachodniej w latach osiemdziesiątych. Przegląd Socjologiczny. T. XXXVIII.
16. Jabari J., Ritchie J.R.B. (1981). Towards a framework for tourism education: problems and prospects, *Annals of Tourism Research*, 8 (1), 13-14.
17. Jovicić Z. (1989). The integral concept of training staff for tourism. W; The model of training staff for tourism industry. Cracow, AWF - TNOiK.
18. Kasachka D. (1989). Training of specialists with higher education for tourism in Bulgaria, The exemple of the Sofia University. W; The model of trainnig staff for tourism industry. Cracow, AWF - TNOiK. Wrocław, 21-32.
19. Z. Kruczek, Higher Education of Tourism in European Countries (models, modifications, trends), Materiały z konferencji "Education of staff for tourism in East European Country", Kraków 1992.
20. Z. Kruczek., 1992. Kadry w turystyce. Synteza. Problemy Turystyki nr 1/2 1991, Instytut Turystyki, Warszawa.
21. Z. Kruczek, 1991. Most między europejskimi uczelniami turystycznymi. "Bridge to European College Education in Tourism and Hospitality - Budapeszt 1991. Biuletyn Informacyjny PST nr 1/1991.
22. Z. Kruczek, Wzory zagraniczne edukacji kadry turystycznej w szkołach wyższych. W: KADRY W TURYSTYCE, Zeszyt CPBP 08.06 - VI, Tom III, AWF Kraków - Instytut Turystyki, Kraków 1990.
23. Kruczek Z. Przekształcenia studiów turystycznych w Polsce. Problemy Turystyki nr 2/1992.
24. Lipska A., Wołski J. (1980). System przygotowania kadr dla turystyki zagranicznej w Związku Radzieckim, Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki 2/52.
25. Pauzewicz K. (1975). Kształcenie kadr dla turystyki w Jugosławii. Biuletyn Informacyjny Instytutu Turystyki nr 1/19.
26. Potulina S. (1989). Organization of training and advanced education for USSR Statte Committee For Foreign Tourism. W; The model of training for tourism industry. Cracow, AWF - TNOiK.
27. K. Przecławski Education of staff tourism for East European Countries, Materiały z konferencji "Education of staff for tourism in East European Country", Kraków 1992.
28. Ritchie J.R.B. (1990). Alternative approches to teaching tourism. Paper presented to Tourism Teaching Conference in the 1990s, University of Surrey.

29. Stetić S. (1989). Education of specific professionals for the necessities of tourism. W; The model of training for tourism industry. Cracow AWF - TNOiK.

30. The Model of Training staff for Tourism Industry. (1989). International Science Conference. Cracow - Poland, AWF - TNOiK, Kraków.

31. Učebný plan 2. stupňa špecializačného štúdia "Ekonomika cestovného ruchu a spoločného stravovania" (navrh od šk. roku 1993/94), Fakulta ekonomiky služieb a cestovného ruchu VSE, Banská Bystrica 1992.

32. Yearbook of tourism statistics. WTO vol. I, II 1988. Madrid 1989.

33. Witt S.F., The development of international tourism in Eastern Europe. W: New Horizons Conference, Calgary 1991.

34. Wolski J. (1976). Raport cząstkowy dotyczący kierunków i form kształcenia kadr turystycznych w Bułgarii, Instytut Turystyki, Warszawa.

35. Wolski J. (1976). Raport cząstkowy dotyczący kierunków i form kształcenia kadr turystycznych w Rumunii, Inst. Turystyki, Warszawa.

36. Wolski J. (1977). Kierunki i formy kształcenia i doskonalenia kadr dla potrzeb turystyki w ZSRR, Warszawa Instytut Turystyki.

37. Wolski J. (1977). Kierunki i modele kształcenia i doskonalenia kadr dla potrzeb turystyki w wybranych krajach europejskich - raport dot. Węgier. Instytut Turystyki, Warszawa.

38. Wolski J. (1976). Raport cząstkowy dotyczący kierunków i form kształcenia i doskonalenia kadr turystycznych w Czechosłowacji. Instytut Turystyki, Warszawa.

39. 25 Rokov Katedry Ekonomiky Cestovného Ruchu a Spoločného Stravovania VSE, CSTK - Pressfoto Bratislava 1988.

ANEKS

S P R A W O Z D A N I E

Z KONFERENCJI

"KSZTAŁCENIE DLA TURYSTYKI W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ".

Katedra Turystyki AWF w Krakowie oraz Instytut Turystyki w Warszawie zorganizowały w dniach 11-12 września 1992 pod patronatem Urzędu Kultury Fizycznej i Turystyki konferencję międzynarodową nt. "KSZTAŁCENIE DLA TURYSTYKI W KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ".

W Konferencji wzięło udział 41 gości, w tym 4 osoby z Holandii, 3 z Białorusi, 2 z Bułgarii, 2 z Wielkiej Brytanii, 1 z Belgii, 1 z RFN, ponadto 28 gości krajowych. Pełna lista uczestników konferencji z adresami w załączeniu.

Rozwój gospodarki turystycznej wymaga oprócz atrakcyjnych walorów i infrastruktury – wykwalifikowanej kadry, zdolnej pracować w warunkach międzynarodowego rynku turystycznego, w światowych standardach obsługi turystów. Dlatego też problem kształcenia wykwalifikowanych kadr nabiera znaczenia jako jeden z podstawowych problemów tworzenia europejskiego rynku turystycznego.

Celem konferencji była wymiana doświadczeń w zakresie kształcenia kadr turystycznych, rozeznanie potrzeb na kwalifikowane kadry w krajach Europy Środkowej i Wschodniej oraz uzyskanie opinii w sprawie projektów utworzenia międzynarodowego ośrodka kształcenia kadry nauczycieli turystyki.

Konferencja spotkała się z żywym zainteresowaniem tak w krajach Europy Wschodniej jak i Zachodniej – tamtejsze silne ośrodki akademickie np. w Holandii czy Wielkiej Brytanii usiłowały tą drogą nawiązać kontakty z krajami byłego bloku wschodniego.

Program konferencji wypełniło 17 wystąpień podzielonych na 5 sesji. Całość obrad łącznie z podsumowaniem prowadzona była przez prof. dr hab. Krzysztofa Przecławskiego, należy podkreślić wysoki kunszt prof. Przecławskiego jako przewodniczącego sesji i jego duże zasługi dla jej sprawnego przeprowadzenia.

Oprócz referatu prof. Przecławskiego, ukierunkowującego dyskusję na podstawowe problemy, rozstrzygnięcie których szukano na konferencji (tj. jaka kadra turystyczna jest potrzebna, jaki powinien być program kształcenia, jaka powinna być organizacja edukacji) na uwagę zasługują wystąpienia H. Waltermanna z Holandii z koncepcją dokształcania nauczycieli dla szkół turystycznych, referat H. Messe o otwartym systemie edukacji turystycznej, referaty informujące o aktualnym stanie edukacji turystycznej w Bułgarii, na Białorusi i w liczących się polskich uczelniach turystycznych. W większości wystąpień podnoszono sprawę przekształceń organizacyjnych i programowych w dziedzinie edukacji kadr turystycznych jak i kwestie finansowania działalności edukacyjnej. Wiele miejsca poświęcono międzynarodowej współpracy Uczelni, zwłaszcza w ramach programu "Tempus".

Prawie wszystkie referaty wygłaszane na konferencji zostały opublikowane w specjalnym biuletynie, w wersji angielskiej, referaty gości z Bułgarii zamieszczono w języku polskim. Dodatkowo w czasie konferencji włączono jeszcze do programu konferencji wystąpienie Stanisława Liszewskiego i Alicji Gotowt - Jeziorskiej - teksty w języku polskim zostały doręczone uczestnikom konferencji, ich wersje angielskie zostaną opublikowane w wydawnictwie pokonferencyjnym.

Rezultaty naukowe konferencji - uzyskane informacje, nawiązane kontakty, poglądy i rozwiązania zaprezentowane w referatach oraz w czasie dyskusji zostaną wykorzystane do sporządzenia raportu końcowego z realizacji tematu badawczego R.II., nt. "Kształcenie kadr dla turystyki w krajach Europy Wschodniej", realizowanego przez Instytut Turystyki we współpracy z Akademią Wychowania Fizycznego w Krakowie. Termin złożenia raportu - styczeń 1993 r.

LISTA UCZESTNIKOW

1. ANASTASSOVA LINA
Institute of Tourism
Burgas 8000 Park Ezero, Bulgaria
2. DANAIKOWA BORISOWA NADIA
International Tourism Institute
Kompleks "Sławiejow"
Bl. 1b bx 2/27
Burgas 8005, Bulgaria.
3. JAWORSKI JERZY
Department of Tourism Management
Fachhochschule Heilbronn
Max Planck str. 39
D-7100 Heilbronn, Germany.
4. MAC LEAN HECTOR
Queen Margaret College
Clerwood Terrace
Edinburgh EH 128 TS, U.K.
5. MATERN MARGIT
College of Commerce and Hospitality
1054 Budapest V., Alkotmany Utca 9-11, Hungary.
6. MESSE HELLENE
Vrije Universiteit Brussel
Pleinlaan 2 1050 Brussel, Belgium.
7. POTAJEWA GALINA
Institute of Tourism
Mińsk Maszierowa str., Bielorussia.
8. ROB VAN LIJF
Van der Veurweg 18
6573 EB Beek - Ubbergen, Netherlands.
9. SELWYN TOM
Froebel Institute College
Grove House, Roehampton Lane
London SW 15 5PJ, England.
10. SOLIANIK Fiodor
Institute of Tourism
Mińsk Maszierowa str. 19a, Bielorussia.
11. VENEMA MAGIEL
Netherlands Institute of Tourism and Transport Studies
Sibelinslaan 13
4037 CA Breda, Netherlands.
12. VERGOOSSEN TOM
Netherlands Institute of Tourism and Transport Studies
Sibelinslaan 13
4037 CA Breda, Netherlands.

13. WOLTERMANN HARRY
Netherlands Institute of Tourism and Transport Studies
International Services
NW Ginnekenstraat 38
4811 NS Breda, Netherlands

14. ZUŁOWICZ JEWGIENIJA
Institute of Tourism
Mińsk Maszierowa str. 19a, Bielorrussia.

POLSKA

16. ALEJZIAK WIESŁAW
Katedra Turystyki
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78,

17. BORKOWSKI KRZYSZTOF
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II,

18. BOSIACKI STEFAN
Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki
AWF Poznań
Ul.Rybaki 19 61-728 Poznań,

19. BORNE-FALENCIK HANNA
Instytut Turystyki
ul.Merliniego 9a, 02-511 Warszawa,

20. BYSTRZANOWSKI JULIAN
Instytut Turystyki
ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa

21. DZIEGIEĆ ELZBIETA
Katedra Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
Al. Kościuszki 21, 90-418 Łódź,

22. GAŁECKI RYSZARD
Akademia Ekonomiczna
ul. Niepodległości 10, 60-967 Poznań,

23. GOTOWT-JEZIORSKA ALICJA
Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki
Dział Kształcenia i Nauki
ul. Świętokrzyska 12, 00-916 Warszawa.

24. GRABOWSKI HENRYK
Prorektor d/s Nauki AWF Kraków
AWF Kraków
31-571 Kraków, al. Jana Pawła II 78.

25. KAGANEK KRZYSZTOF
Katedra Turystyki
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78.

26. KULESZA IWONA
Instytut Turystyki
ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa.

27. KRUCZEK ZYGMUNT
Katedra Turystyki
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78.

28. KUREK ARTUR
Katedra Turystyki
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78.

29. LIKSZTET BOHDAN
Ul. Wańkowicza 19/3, 58-500 Jelenia Góra.

30. LISZEWSKI STANISŁAW
Katedra Geografii Miast i Turyzmu
Uniwersytet Łódzki
Al. Kościuszki 21, 90-418 Łódź.

31. ŁOPACIŃSKI KRZYSZTOF
Dyrektor Instytut Turystyki
ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa.

32. NOWAKOWSKA ANNA
Akademia Ekonomiczna
31-510 Kraków, ul. Rakowicka 27.

33. PLADER DOROTA
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78.

34. PRZYBYSZEWSKA-GUDELIS ROMANA
Instytut Turystyki Oddział w Bydgoszczy
ul. J. Korczaka 6/56, 85-314 Bydgoszcz.

35. PRZECŁAWSKI KRZYSZTOF
Katedra Turystyki
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78.

36. SIWADŁOWSKA BOGUMIŁA
Urząd Wojewódzki - Wydział Spraw Społecznych
ul. Basztowa 22, Kraków.

37. SZWAJA JACEK
Prywatna Szkoła Hotelarska
ul. Straszewskiego 28, Kraków.

38. WALAS BARTŁOMIEJ
Katedra Turystyki
AWF Kraków
31-571 Kraków, Al. Jana Pawła II 78.

39. WYRZYKOWSKI JERZY
Uniwersytet Wrocławski
Plac Uniwersytecki 1, 50-137 Wrocław.

40. WYSOCZANSKI RYSZARD
Urząd Kultury Fizycznej i Turystyki
Biuro Kształcenia i Nauki
ul. Świętokrzyska 12, 00-916 Warszawa.

41. ZAMELSKA MARIA
Katedra Ekonomiki i Organizacji Turystyki
AWF Poznań
61-728 Poznań, ul. Rybaki 19.

Szanowy Pan\i

Dear Sir\Madam

.....

.....

Proszę mi pozwolić poinformować Pana (ią), że pracownicy naukowi Katedry Turystyki w Akademii Wychowania Fizycznego w Krakowie - podjęli badania nad stanem kształcenia kadr dla potrzeb turystyki w krajach Europy Wschodniej.

Celem tych badań jest zebranie informacji na temat obecnego i przewidywanego w najbliższej przyszłości rynku pracy w turystyce, systemu kształcenia kadr turystycznych w poszczególnych krajach a także potrzeb w przygotowaniu kadry kierowniczej dla gospodarki turystycznej, administracji państwowej, organizacji społecznych oraz kadry nauczającej w różnego rodzaju szkołach turystycznych.

Efekty tych badań zostaną zaprezentowane na konferencji organizowanej w dniach 10-12 września 1992 nt. "Kształcenie dla turystyki w krajach Europy Wschodniej".

Uprzejmie informuję, że krakowska Uczelnia zamierza wystąpić z ofertą kształcenia kadr turystycznych dla Europy Wschodniej w ramach specjalnego studium przeznaczonego dla kadry nauczającej i kierowniczej legitymującej się wykształceniem zawodowym. Mamy zamiar oprzeć pracę o kadre specjalistów z Europy Zachodniej oraz Ameryki Północnej.

Chciałbym prosić Pana (ią) o poświęcenie kilku minut na wypełnienie załączonego kwestionariusza oraz jego zwrot w terminie do 31 stycznia 1992. Będziemy bardzo wdzięczni za pomoc w realizacji naszego projektu.

Łączę wyrazy szacunku
i serdeczne pozdrowienia

KWESTIONARIUSZ

Proszę o wypełnienie - w miarę możliwości kwestionariusza w języku angielskim, niemieckim lub rosyjskim

1. Zatrudnienie w turystyce

- liczba osób,
- w tym z wykształceniem zawodowym turystycznym (%).....
- z wykształceniem wyższym (%).....

2. Czy istnieją, w jakich miejscowościach szkoły turystyczne: (w miarę możliwości prosimy o ich adresy)

- a). Na poziomie średnim.....
.....
.....
.....

b) Uczelnie wyższe

- proszę podać nazwę uczelni, wydziału
ewentualnie kierunku studiów.....
.....
.....
.....
- adres Uczelni.....
- cel kształcenia.....
- czas studiów.....
- rodzaj wydawanego dyplomu.....
- wymagania wstępne (rodzaj wykształcenia, egzaminy)

Uwaga! W miarę możliwości prosimy o kopie programów studiów,

- ### 3. Proszę odpowiedzieć, czy Pana(i) zdaniem, istnieje potrzeba w Waszym kraju kształcenia kadry dla potrzeb turystyki na poziomie wyższym w ośrodkach międzynarodowych?.....
-
.....
.....

PROGRAMY NAUCZANIA NA KIERUNKACH TURYSTYCZNYCH W WYBRANYCH
KRAJACH EUROPY WSCHODNIEJ I CENTRALNEJ

Program nauczania drugiego stopnia specjalizacji fakultetu turystycznego i menagersko - gastronomicznego Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Bratysławie Wydziału Ekonomii Usług i Ruchu Turystycznego w Bańskiej Bystrzycy. Program ten ma zostać wprowadzony w roku akademickim 1993/94 [31].

Przedmiot, rok, rocznik, semestr	IV.		V.	
	7.	8.	9.	10.
1. Ekonomia ruchu turystycznego	4 z.e.	-	-	-
2. Ekonomia zbiorowego żywienia	-	4 z.e.	-	-
3. Ekonomia i kierowanie przedsiębiorstwem turystycznym	4 z.e.	6 z.e.	-	-
4. Przemiany ruchu turystycznego	4 z.e.	-	-	-
5. Informatyka w ruchu turystycznym	-	-	4 z.e.	-
6. Marketing w ruchu turystycznym	-	4 z.e.	-	-
7. Menagment ruchu turystycznego	-	-	4 z.e.	-
8. Kierowanie zespołem pracowniczym	-	-	-	8 z.e.
9. Obowiązkowy dowolny przedmiot	2 e.	-	2 e.	-
10. Dowolny blok przedmiotów	-	-	8 z.e.	8 z.e.
11. Seminarium specjalistyczne	2 z.	2 z.	-	2 z.
12. Seminarium dyplomowe	-	-	2 z.	-
13. II. język obcy	4 z.	4 e.	-	-
Liczba godzin	20	20	20	18
Liczba egzaminów	4	4	4	2+e.inz
Liczba zaliczeń	5	4	4	3
Nieobowiązkowe przedmioty				
I. język obcy	4 e.	-	-	-
III. język obcy	4 z.	4 z.	4 e.	-
Wychowanie fizyczne	2 z.	2 z.	2 z.	-

źródło: Učebny plan 2. stupňa špecializačného štúdia ... [6].

Przypisek: prowadzenie wszystkich przedmiotów obsadza katedra na zasadach konkursu.

ad 9. Obowiązkowy przedmiot dowolny

7. semestr

- Dzieje kultury (w słowackim, francuskim albo niemieckim języku)
- Komunikacja w ruchu turystycznym (w słowackim albo niemieckim języku).
- Ekologia turystyki (w słowackim, angielskim albo niemieckim języku).
- Geografia turystyki (w słowackim, angielskim, niemieckim albo rosyjskim języku).
- Kontrakty społeczne i protokół dyplomatyczny (w słowackim, angielskim albo niemieckim języku).

9. semestr

- Animacja ruchu turystycznego.
- Balneologia.
- Ekonomia biura turystycznego.
- Ekonomia hotelu.
- Ekonomia handlu.
- Ekonomia żywienia i produkcji żywności.
- Operacyjne badanie ruchu turystycznego.
- Propaganda w turystyce.
- Planowanie regionalne w ruchu turystycznym.
- Nauka o wypoczynku.
- Psychohigiena nauczania.

ad 10. Blok przedmiotów (student powinien wybrać jeden blok)

- a) hotelowy i restauracyjny menagment (hotelowy menagment, projektowanie pracy hotelu, ekonomika zakładu hotelarskiego),
- b) menagment biura turystycznego (technologia usług turystycznych, animacja ruchu turystycznego, ekonomika biura turystycznego),
- c) menagment handlu (nauka o wypoczynku, animacja ruchu turystycznego, ekonomika biura turystycznego),
- d) menagment zbiorowego żywienia (food and beverage managment, projektowanie infrastruktury zbiorowego żywienia, ekonomika żywienia i produkcji żywności,
- e) menagment wolnego czasu i rekreacji (nauka o wypoczynku i animacja ruchu turystycznego, projektowanie infrastruktury wolnego czasu i ruchu turystycznego, ekonomika wolnego czasu),
- f) dydaktyka przedmiotów turystycznych i zbiorowego żywienia (podstawy pedagogiki, psychologia w pedagogice, dydaktyka).

ad 11. Seminarium specjalistyczne

7. semestr: metodyka pracy naukowej,

8. semestr: socjologiczna i psychologiczna diagnostyka w ruchu turystycznym.

Szczegółowy plan na kierunkach gastronomicznym i turystycznym zawiera następujące przedmioty (proporcjonalnie dobrane ćwiczenia i wykłady):

Przedmiot	Semestr	1.	2.	3.	4.	Razem
Przedmioty obowiązkowe						
Ekonomia		2+2	2+2			120
Matematyka		2+2	2+2			120
Informatyka		-	0+2			30
Organizacja i Zarządzanie I		-	1+1			30
Technologia I		2+1	-			45
Nauka Żywnienia		2+2	2+2			120
Teoria i Praktyka Gotowania		2+3	0+3			120
Podstawy Zarządzania		0+3	0+3			90
Zarządzanie Hotelem		-	1+2			45
Podstawy Turystyki		2+0	1+1			60
Komunikacja		0+1	-			15
Język Obcy I		0+4	0+4			120
Język Obcy II		0+3	0+3			90
Przedmioty Fakultatywne						
Historia Kultury		2+0	2+0			60
Co drugi semestr						
Chemia		0+2	-			30
Liczba godzin w tygodniu		33	34			
Ilość egzaminów		5	6			

Przedmiot	Semestr	3.	4.	5.	6.	7.	Razem
Przedmioty obowiązkowe Ekonomia		0+2	-	-	-	-	30
Ekonomia Polityczna		2+0	-	2+2	-	-	90
Statystyka		2+2	-	1+2	-	-	105
Rachunkowość		-	-	2+2	2+2	-	120
Informatyka II		-	-	-	1+4	-	75
Organizacja i Zarządzanie II		-	-	-	-	1+4	75
Marketing		-	-	1+2	-	-	45
Higiena i Makrobiologia		-	-	2+1	-	-	45
Odżywianie		-	-	-	2+0	-	30
Geografia Turystyczna		2+2	-	-	-	-	60
Zarządzanie Hotelem II		-	-	-	2+1	-	45
Organizacja Turystyki		-	-	-	2+2	-	60
Prawo		2+0	-	-	-	2+0	60
Filozofia		-	-	-	1+1	2+1	75
Psychologia		0+2	-	-	-	0+2	60
Kierunek Gastronomiczny Przedmioty Obowiązkowe	P R A K T Y K A						
Technologia II			2+1	-	-	-	45
Organizacja Żywienia			2+2	2+2	2+2	-	180
Komunikacja II			0+2	-	-	-	30
Ekonomia Żywienia			-	-	2+1	2+1	40
Język Obcy I		0+6	0+4	0+8	0+8	-	390
Zajęcia z opiekunem		-	-	-	0+1	0+1	30
Przedmioty na Gastronomii		-	-	-	-	0+6	90
Przedmioty na Turystyce		-	-	-	-	0+2	30
Socjologia		-	-	-	0+2	-	30

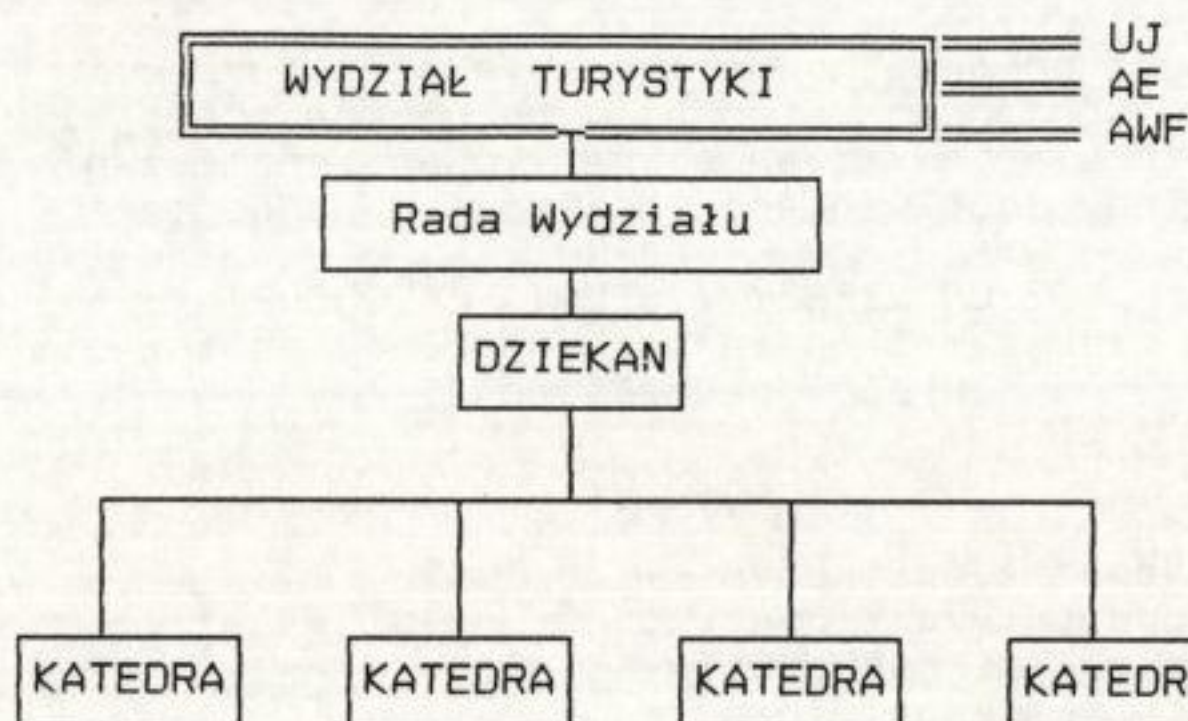
Przedmiot	Semestr	3.	4.	5.	6.	7.	Razem
Kierunek Turystyka Przedmioty Obowiązkowe Geografia Turystyczna		-	-	2+2	-	-	60
Sieć Turystyczna	2+2	P R A K T Y K A		-	-	-	60
Organizacja Turystyki	2+2			-	-	2+2	120
Ekonomia Turystyczna	-			-	2+1	2+1	90
Metodologia Turystyczna	-			-	0+2	-	30
Technologia II	-			2+0	-	-	30
Organizacja Żywienia	-			2+1	-	-	45
Komunikacja	-			-	0+2	-	30
Język Obcy I		0+8	0+4	0+6	0+8	-	390
Zajęcia z Opiekunem		-	-	-	0+1	0+1	30
Ilość godzin w tygodniu							
Kierunek Gastronomiczny		-	31	29	32	30	-
Kierunek Turystyka		-	-				
Liczba Egzaminów							
Kierunek Gastronomiczny							
Kierunek Turystyka							

MIĘDZYUCZELNIANY WYDZIAŁ TURYSTYKI W KRAKOWIE (M.W.T)
UNIwersytet Jagielloński - Akademia Ekonomiczna
Akademia Wychowania Fizycznego

Kierunek : TURYSTYKA,
studia stacjonarne i zaoczne
Absolwent uzyskuje tytuł zawodowy - mgr turystyki

I. ORGANIZACJA M.W.T

1. Struktura

Międzuczelniany Wydział Turystyki tworzony jest w oparciu o uchwały Senatów trzech Uczelni Krakowa - Uniwersytetu Jagiellońskiego, Akademii Ekonomicznej i Akademii Wychowania Fizycznego. W skład Rady Wydziału wchodzi nauczyciele akademicki pozostający pracownikami swoich macierzystych Uczelni, realizujący prace na rzecz Wydziału i określający Wydział jako pierwsze miejsce zatrudnienia.

Dziekan M.W.T wybierany przez Radę Wydziału działa w imieniu rektorów trzech Uczelni.

Uruchamiane są studia dzienne i zaoczne na kierunku "Turystyka", absolwenci otrzymują tytuł zawodowy po 3-letnich studiach zawodowych (dyplomowany specjalista turystyki ze specjalizacją w zakresie hotelarstwa lub biura turystycznego) oraz tytuł magister turystyki (ze specjalizacją regionalna polityka turystyczna lub zarządzanie przedsiębiorstwem turystycznym) po ukończeniu wyższego stopnia studiów. Indeksy i dyplomy firmowane są przez trzy Uczelnie tworzące wydział.

2. KADRA

Kadra Wydziału składać się będzie w pierwszym okresie z ośmiu profesorów oraz siedmiu adiunktów-doktorów i kilkunastu asystentów-magistrów. Można spodziewać się, że w okresie od 5-10 lat stan kadry pozwoli na uzyskanie przez Wydział praw do nadawania stopnia doktora.

3. Stypendia - stypendia wypłacane przez jedną z uczelni po uzgodnieniu podziału świadczeń na rzecz Wydziału przez uczelnie.

4. Finanse - trzy uczelnie

5. Baza - biorąc pod uwagę sytuację lokalową trzech uczelni, w fazie początkowej Wydział zlokalizowany będzie przy Akademii Wychowania Fizycznego.

PROJEKT PROGRAMU STUDIÓW (wersja wstępna)

ZAŁOŻENIA:

Studia dwustopniowe, nowoczesne w swojej formie i treściach. Zakłada się wybór przez studentów po jednej specjalizacji na każdym poziomie studiów, zasadę kredytowego rozliczania efektów nauczania i zindywidualizowanej opieki nad studentami.

POZIOM NIZSZY - STUDIA ZAWODOWE
(przez dwa pierwsze lata zajęcia wspólne, na trzecim roku wybór specjalizacji)

PRZEDMIOTY

I rok

Zajęcia z opiekunem

- Propedeutyka turystyki
- Makro i mikroekonomia
- Polityka ekonomiczna
- Organizacja i zarządzanie
- Prawo gospodarcze
- Podstawy rachunkowości
- Geografia turystyki
- Organizacja i technika usług turystycznych
- Język obcy I
- Język obcy II

II rok

Zajęcia z opiekunem

- Międzynarodowe stosunki gospodarcze
- Finanse przedsiębiorstwa i bankowość
- Organizacja pracy biurowej
- Analiza rynku
- Podstawy marketingu
- Podstawy informatyki
- Język obcy I
- Język obcy II

III rok

Student wybiera 1 specjalizację 1 przedmiot z przedmiotów wspólnych ponadto obowiązkowo marketing usług turystycznych, proseminarium,

PRZEDMIOTY WSPÓLNE

- Marketing usług turystycznych
- Transport w turystyce
- Międzynarodowe instytucje i org. turystyczne
- Proseminarium kursowe (praca dyplomowa)
- Język obcy I
- Język obcy II

S P E C J A L I Z A C J E :

BIURO TURYSTYCZNE

- Prawne regulacje rynku turystycznego
- Przedsiębiorstwo turystyczne (organizacja i ekonomika)
- Techniki Negocjacji

HOTELARSTWO I GASTRONOMIA

- Przedsiębiorstwo hotelowe i inwestycje
- Usługi hotelarskie i gastronomiczne
- Zarządzanie hotelami i gastronomią

PRAKTYKI ZAWODOWE ;

- praktyka I - po 2 semestrze 6 tygodnie - w przedsiębiorstwie
- praktyka II - po 4 semestrze 6 tygodnie - w przedsiębiorstwie
- praktyka III - po 6 semestrze 4 tygodnie - specjalizacja I

CWICZENIA TERENOWE

1. Ćwiczenia związane z specjalizacją - 1 tydzień w semestrze 6
2. obóz wędrowny - kwalifikowany lub tramping
2 tygodnie po semestrze 2,

POZIOM WYZSZY - STUDIUM MAGISTERSKIE

Na roku IV i V student powinien wybrać 8 z przedmiotów z proponowanych 15 (określone wartości kredytów). Obligatoryjne są przedmioty oznaczone [*].

- Socjologia
- Psychologia
- Antropologia turystyki
- Procedury badawcze w turystyce *
- Informacja turystyczna
- Język obcy I
- Język obcy II
- Seminarium magisterskie *

S P E C J A L I Z A C J E

Student powinien wybrać jedną z dwóch proponowanych specjalizacji.

REGIONALNA POLITYKA TURYSTYCZNA

- Administracja publiczna i samorządowa
- Ekonomika regionu
- Gospodarowanie walorami
- Zagospodarowanie turystyczne

KIEROWANIE I ZARZĄDZANIE PRZEDSIĘBIORSTWEM TURYSTYCZNYM

- Kierowanie przedsiębiorstwem turystycznym
- Metody i techniki badań marketingowych
- Międzynarodowy rynek turystyczny

V ROK

- Socjologia turystyki
- Psychologia turystyki
- Historia kultury i sztuki
- Krajoznawstwo
- Ekologia
- Communications
- Polityka turystyczna *
- Zasoby ludzkie
- Język obcy I
- Język obcy II
- Seminarium magisterskie *

CWICZENIA TERENOWE

1. Cwiczenia o tematyce przestrzenno-kulturowej
[geografia, ekologia, krajoznawstwo, historia kultury i sztuki]
1 tydzień w 8 semestrze
 2. Cwiczenia terenowe o tematyce org. - ekonomicznej, zagospodarowania
1 tydzień w semestrze 7
 4. Udział w Międzynarodowych Targach Turystycznych - 1 tydzień w seme
- praktyka IV - po 8 semestrze 4 tygodnie- specjalizacja II

ZAJĘCIA FAKULTATYWNE

Uruchamiane na wniosek Dziekana przez Rektora, wg programu zatwierdzonego przez Radę Wydziału (np. pilotaż wycieczek zagranicznych, przewodnictwo turystyczne, przewodnik lub instruktor turystyki kwalifikowanej, itp).

PRAKTYKI ZAWODOWE ;

- praktyka IV - po 8 semestrze 4 tygodnie- specjalizacja II

7. WARUNKI PRZYJĘCIA

- Świadectwo maturalne
- Ocena bardzo dobra lub egzamin państwowy z języka obcego
- Odbycie rozmowy kwalifikacyjnej

UZASADNIENIE

Wzmożony rozwój turystyki międzynarodowej do Polski i z Polski staje się faktem i jest nadal przewidziany w najbliższej przyszłości.

Obsługa ruchu turystycznego wymagać będzie nie tylko nowych inwestycji i poprawy infrastruktury, ale przede wszystkim także kadry kształconej na poziomie europejskim. Niezbędna jest zarówno kadra (w zakresie hotelarstwa i gastronomii oraz biur podróży turystycznych) z przygotowaniem zawodowym na poziomie uczelni wyższej (dyplomowany specjalista), jak kadra kierownicza z pełnym przygotowaniem na poziomie magisterskim.

W dotychczasowym systemie szkolnictwa wyższego kierunek turystyka i rekreacja istnieje jedynie w dwu Akademiach Wychowania Fizycznego (Kraków i Poznań) i tylko w tych uczelniach można uzyskać magisterium z turystyki. Nowoczesny program kształcenia w tej dziedzinie musi zawierać znacznie więcej, niż dotychczas elementów z zakresu zarówno ekonomii i marketingu, jak socjologii, antropologii oraz geografii turystycznej.

Zadna z istniejących obecnie uczelni nie dysponuje dostateczną kadrą, aby zapewnić realizację tak szerokiego, niezbędnego programu. Dlatego konieczne jest połączenie wysiłków trzech uczelni, a także skorzystanie przynajmniej w pierwszym okresie z możliwości zapraszania wykładowców z poza Krakowa (z kraju i z zagranicy).

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

BIBLIOTEKA IT
Archiwum Prac
Naukowo-Badawczych

MIĘDZYNARODOWA SZKOŁA TURYSTYKI
(International School of Tourism)

Cel: kształcenie kadr kierowniczych (nauczycieli nauczycieli)
dla turystyki w rejonie Europy Środkowo-Wschodniej.

Przeznaczenie:

- 1) Kadra kierownicza i nauczająca w różnego rodzaju szkołach i uczelniach kształcących dla potrzeb turystyki,
 - 2) Kadra administracji państwowej i samorządów odpowiedzialna za sprawy turystyki,
 - 3) Kadra kierownicza w dziedzinie planowania społecznego i gospodarczego, kadra kierownicza przedsiębiorstw turystycznych,
 - 4) Kadra kierownicza turystycznych organizacji społecznych,
- z: Bułgarii, Czecho-Słowacji, Polski, Rumunii, Węgier, b.Związku Radzieckiego.

Miejsce: Kraków, Polska (Akademia Wychowania Fizycznego i Turystyki)

Wykładowcy: z Europy Zachodniej, Stanów Zjednoczonych Am. Półn. i z Polski

Język wykł.: angielski

Przedmioty: Historia, geografia i kultura Europy,
Ekonomika regionu, planowanie przestrzenne,
ekologia,
Organizacja i zarządzanie, administracja centralna i lokalna, prawo,
Marketing, ekonomika turystyki, międzynarodowy rynek turystyczny, transpost, bankowość,
Geografia turystyki, historia turystyki,
Socjologia (antropologia) i psychologia turystyki,
Skutki turystyki
Polityka tur., Planowanie tur., Informacja tur.,
Statystyka, Nowe technologie, Prognozowanie w tur.,
Metodologia badań,
Organizacja kształcenia w turystyce,
Etyka turystyki,
Języki obce (dwa do wyboru),
Seminarium dyplomowe.

Struktura: dwuletnie (cztero-semestralne) studium magisterskie po pomaturalnych lub zawodowych studiach turystycznych.

Koszt: zakwaterowanie wykładowców
zakwaterowanie studentów
koszta podróży wykładowców
wynagrodzenie wykładowców
wynagrodzenie administracji
stypendia dla studentów
sale wykładowe
pomocw naukowe
telefony, fax, korespondencja itp.
ew. wycieczki studentów.

Źródła: opłaty stydenckie
dofinansowanie instytucji międzynarodowych.